

MINISTRIA E ARSIMIT, E SHKENCËS DHE E TEKNOLOGJISË

PLANI DHE PROGRAMI MËSIMOR

Për klasën e tretë fillore

Prishtinë, shkurt 2005

Kryredaktor

Isuf Zeneli

Redaktorë

Agim Bërdyna

Ramush Lekaj

Ilaz Zogaj

Arbër Salihu

UNMIK

INSTITUCIONET E PËRKOHSHME VETËQEVERISËSE
PROVISIONAL INSTITUTIONS OF SELF-GOVERNMENT
PRIVREMENE INSTITUCIJE SAMOUPRAVLJANJA

QEVERIA E KOSOVËS – GOVERNMENT OF KOSOVO – VLADA KOSOVA

MINISTRIA E ARSIMIT,
E SHKENCËS DHE E
TEKNOLOGJISË

MINISTRY OF
EDUCATION, SCIENCE &
TECHNOLOGY

MINISTARSTVO ZA
OBRAZOVANJE, NAUKU I
TEHNOLOGIJU

Kabineti I Ministrit

Office of the Minister

Kabinet Ministra

UDHËZIM ADMINISTRATIV

Zbatimi i planit dhe programit për klasën e tretë

NUMËR: MASHT [I] 9 /2005

DATË: 14.02.2005

Në bazë të nenit 1.3, pika ç), të Rregullores së UNMIK-ut nr. 2001/19 për Degën e Ekzekutivit të Institucioneve të Përkohshme të Vetëqeverisjes në Kosovë, nenit 6.1, paragrafi (b), dhe nenit 7.1 të Ligjit mbi Arsimin Fillor dhe të Mesëm në Kosovë, Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë nxjerr këtë Udhëzim Administrativ.

Neni 1.

Qëllimi

Qëllimi i këtij Udhëzimi Administrativ është zbatimi i Planit dhe programit mësimor për klasën e tretë si rezultat i ristrukturimit të sistemit të arsimit.

Neni 2.

Plani dhe programi

Plani dhe programi i ri për klasën e tretë i është bashkangjitur këtij Udhëzimi Administrativ.

Neni 3.

Zbatueshmëria

- 3.1. Ky Plan dhe program për klasën e tretë zbatohet nga viti shkollor 2005/2006.
- 3.2. Me zbatimin e Planit dhe të programit të klasës së tretë shfuqizohen planet dhe programet e deritashme të klasës së tretë të shkollës fillore.

Neni 4.

Hyrja në fuqi

Ky Udhëzim Administrativ hyn në fuqi me nënshkrimin e tij nga Ministri.

Agim Veliu, Ministër

PËRMBAJTJA

Udhëzim administrativ, **3**

I. Hyrje, **7**

II. Qëllimet, **8**

III. Udhëzime metodologjike, **8**

IV. Vlerësimi, **10**

V. Burimet dhe mjetet mësimore, **13**

VI. Plani i lëndëve, **13**

VII. Mësimi zgjedhor, **14**

GJUHË SHQIPE, **19**

GJUHËT ANGLEZE, **29**

MATEMATIKË, **55**

NATYRA DHE NJERIU, **69**

EDUKATË QYTETARE, **87**

EDUKATË MUZIKORE, **99**

EDUKATË FIGURATIVE, **109**

PUNË DORE, **119**

EDUKATA FIZIKE DHE SPORTIVE, **131**

UDHËZIME PËR ZBATIMIN E PLANIT DHE TË PROGRAMIT

I. HYRJE

Arsimi përfaqëson fushëveprimtarinë prirëse të zhvillimeve shoqërore, politike dhe ekonomike të Kosovës.

Vizionin për krijimin e një shkolle bashkëkohore sipas standardeve më të avancuara ndërkombëtare, që filloi pas përfundimit të luftës, Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë (MASHT) po e realizon duke ndërmarrë hapa të gjithanshëm dhe praktikë në të gjitha fushat e veprimit.

Në këtë ndërmarrje me rëndësi historike për zhvillimin dhe për përparimin e shoqërisë kosovare, MASHT synon të ndryshojë pikëpamjet në procesin e ndërtimit të individit me një vizion të qartë për të ardhmen e tij dhe të vendit të tij.

Kjo krijon parakushtet e nevojshme për integrimin e individit dhe të shoqërisë kosovare në lëvizjet politike, në zhvillimet ekonomike, intelektuale, shkencore e teknologjike, si dhe në zhvillimet social-kulturore të vendeve të përparuara evropiane dhe botërore.

Zhvillimi i Planit dhe i programit lëndor mbështetet mbi bazën e një procedure të mirëfilltë shkencore, si nga forma, qasja metodologjike, organizimi dhe ndërtimi i përmbajtjes së lëndës, ashtu edhe nga paraqitimi i rezultateve të të nxënimit, mjetet mësimore, metodat, teknikat dhe instrumentet e vlerësimit.

Grupet punuese profesionale për zhvillimin e planeve dhe programeve ishin vazhdimisht në rrjedhë të zhvillimeve të reja në arsim dhe në konsultim me ekspertët ndërkombëtarë. Në këtë proces të zhvillimit të planeve dhe të programeve, i cili qëndron mbi bazën e strategjisë afatgjate të MASHT-it, ndihmë të konsiderueshme kanë dhënë UNICEF-i, agjencitë dhe qeveritë e disa shteteve.

Vëmendje e veçantë i është kushtuar kultivimit të qëndrimit pozitiv ndaj të nxënimit, inkurajimit të nxënësve që të angazhohen në mënyrë të arsyeshme në përbushjen e kërkesave shkollore, zhvillimit të shkathtë-

sive në jetën e përditshme, gjithmonë duke pasur parasysh karakteristikat e zhvillimit fizik dhe psikologjik në këtë moshë.

Realizimi i qëllimit të këtij Plani dhe programi do të varet nga puna e përkushtuar e mësimitdhënësve, të cilëve edhe u kushtohet. Për ta lehtësuar zbatimin e këtij plani dhe programi mësimor, Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë do të organizojë kohë pas kohe cikle ligjëratash me mësimitdhënës të udhëhequr nga ekspertë fushash përkatëse me një udhëzim shtojcë të këtij plani dhe programi.

II. QËLLIMET

Plani dhe programi mësimor për klasën e tretë ka për qëllim:

- vazhdimin e ndërtimit të vlerave shpirtërore të nxënësit konsolidimin e diturive, ngritjen, orientimin e prirjeve dhe të shkathëtsive në ndërtimin e së ardhmes së tyre.
- Inkurajimin e nxënësve për të marrë iniciativë e veprim të pavarur në rrethin familjar e më gjerë, duke respektuar rregullat themelore të sjelljes në grup.

Grupet punuese për zhvillimin e planeve dhe të programeve në përshtatshmëri me përmbajtjen i kanë zgjedhur objektivat e përgjithshëm dhe specifike për sendërtimin e qëllimeve të lartshënuara nga të cilat në mënyrë të qartë janë përcaktuar edhe rezultatet e pritura në përfundim të klasës së tretë.

III. UDHËZIME METODOLOGJIKE

Përzgjedhja e metodave mësimore është në kompetencë të mësimitdhënësit të lëndës. Ajo bëhet në përshtatje me nevojat dhe kërkesat e nxënësve, me veçoritë e përmbajtjes së temave mësimore, me bazën didaktike, me nivelin e formimit të nxënësve etj.

Metodat dhe teknikat e punës me nxënës duhet kombinuar, të jenë sa më të larmishme, ngase nxitin dinamikën e orës, thyejnë monotoninë dhe motivojnë nxënësit për mësim.

Metodat dhe teknikat e mësimitdhënies janë po aq të larmishme sa edhe vetë llojet e mësimitnxënies. Mësimitdhënësi mund të përdorë disa teknika dhe metoda mësimore të kombinuara për të arritur rezultate sa më të larta gjatë procesit mësimor.

Duke synuar përmbushjen e kërkesave për nxënie cilësore, sugjerohen disa metoda dhe teknika të ndryshme:

- shpjegimi dhe sqarimi;
- të shprehurit me gojë;
- të shprehurit me shkrim;
- të mësuarit problemor;
- diskutimi (debati);
- puna në grupe;
- demonstrimi dhe interpretimi;
- teknika e të menduarit kritik;
- stuhi mendimesh (brainstorming);
- vetëhulumtimi (kërkimi).

Për tema të caktuara, që karakterizohen me informacione të bollshme, gjejnë zbatim edhe ligjëratat ndërvepruese të kombinuara me veprimtari praktike.

Për tema mësimore të caktuara mund të shfrytëzohen me sukses: mësimi në natyrë, ekskursione të ndryshme studimore, vizita institucioneve të ndryshme etj.

Në të gjitha rastet zbatimi i metodave apo i teknikave mësimore të lartpërmendura duhet të shoqërohet me përdorimin e materialeve dhe të mjeteve përkatëse didaktike, pa të cilat nuk mund të arrihen rezultate të pritura.

IV. VLERËSIMI

Vlerësimi është proces i mbledhjes sistematike, i analizimit dhe i interpretimit të informatave me qëllim të përcaktimit se deri në ç'shcallë nxënësi i ka zotëruar objektivat udhëzuese. Ai duhet të mbështetet në objektivat e dijes (rezultatet e pritura) të programit të lëndës përkatëse dhe të nivelit përkatës.

Ky proces mbështetet në disa parime themelore, siç janë:

- përcaktimi i qëllimit dhe i përparësive në procesin e vlerësimit;
- zbatimi i instrumenteve përkatëse të matjes në përputhje me qëllimin në mënyrë që të matet ajo që është synuar të matet;
- sigurimi i cilësisë së informatave për arritshmërinë e rezultateve të nxënësit përmes matjes dhe vlerësimit të vazhdueshëm.

III. 1. Instrumentet e vlerësimit

Mësimdhënësi i lëndës dhe shkolla duhet të zgjedhin dhe të zbatojnë një numër të mjaftueshëm instrumentesh për matje dhe vlerësim, siç janë:

- vrojtimi;
- pyetëtori (vetëvlerësimi);
- raporti me shkrim i një pune praktike apo i një hulumtimi;
- të shprehurit me gojë;
- të shprehurit me shkrim;
- fleta kontrolluese (përdoret për shkathtësitë manovruese të nxënësit);
- dosja apo portofoli (vetëvlerësimi);
- testi i bazuar në kritere dhe objektiva;
- testi i arritshmërisë i ndërtuar nga kërkesa (pyetje):
  - me përgjigje alternative të shumta;
  - me përgjigje të hapura të shkurtra;
  - me përgjigje të hapura të zgjeruara etj.

dhe çdo instrument tjetër që mësimdhënësi e vlerëson të nevojshëm.

Çdo shkollë vendos standardet apo kriteret me të cilat përcaktohet shkalla e arritshmërisë në fund të procesit mësimor për klasën e tretë.

III. 2. Shkalla e përfitimit

Në fund të vitit mësimor çdo nxënës duhet të arrijë njëren prej shkallëve të përfitimit të arritshmërisë:

- shkëlqyeshëm (arritje shumë e lartë);
- shumë mirë (arritje e lartë);
- mirë (arritje mesatare);
- mjaftueshëm (arritje e kufizuar) dhe
- pamjaftueshëm (arritje e pamjaftueshme).

Shkalla e përfitimit të arritshmërisë varet drejtpërdrejt nga standardet e arritshmërisë (shiko tabelën më poshtë), të cilat bazohen në:

Objektivat e përgjithshëm	Arritje shumë e lartë 90%	Arritje e lartë 80%	Arritje e kënaqshme 60%	Arritje e kufizuar 40%	Arritje e pamjaftueshme
<i>Njohja e lëndës</i>	Aftësi shumë e lartë në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.	Aftësi e lartë në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.	Aftësi mesatare në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.	Aftësi e kufizuar në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.	Aftësi jo e mjaftueshme në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.
<i>Të kuptuarit e proceseve shkencore</i>	Aftësi shumë e lartë e të kuptuarit dhe e zbatimit të fakteve, parimeve, relacionit shkak pasojë, mbledhjes dhe organizimit të informacioneve, të gjykuarit e thjeshtë.	Aftësi e lartë e të kuptuarit dhe e zbatimit të fakteve, parimeve, relacionit shkak pasojë, mbledhjes dhe organizimit të informacioneve të gjykuarit e thjeshtë.	Aftësi e kënaqshme e të kuptuarit dhe e zbatimit të fakteve, parimeve, relacionit shkak pasojë, mbledhjes dhe organizimit të informacioneve, të gjykuarit e thjeshtë.	Aftësi e kufizuar e të kuptuarit të detyrave dhe të proceseve shkencore	Aftësi e pamjaftueshme e të kuptuarit të detyrave dhe të proceseve shkencore
<i>Të menduarit kritik</i>	Aftësi e lartë e të menduarit kritik në situata komplekse si: njohja me informacione relevante, zgjidhja e problemeve, duke zbatuar parimet dhe ushtrimet e interpretueshme.	Aftësi e të menduarit kritik në situata komplekse, si: njohja me informacione relevante, zgjidhja e problemeve duke zbatuar parimet dhe ushtrimet e interpretueshme.	Aftësi e kufizuar e të menduarit kritik në situata komplekse si: njohja me informacione relevante, zgjedhja e problemeve, duke zbatuar parimet dhe ushtrimet e interpretueshme.		
<i>Shkathhtësitë manovruese</i>	Shkallë e kënaqshme e përfitimit në shkathhtësitë manovruese.			Shkallë e ulët e përfitimit (disa) në shkathhtësitë manovruese.	

V. BURIMET DHE MJETET MËSIMORE

Që të realizohet mësimdhënia dhe mësimnxënia rezultat i këtij plani dhe programi, mësimdhënësit dhe nxënësit duhet të shfrytëzojnë burime dhe mjete të ndryshme informimi. Deri tash burimi kryesor informimi ishte teksti shkollor i lëndës përkatëse. Nëse mungon një tekst përkatës për lëndën përkatëse, mësimdhënësit dhe nxënësit kanë mundësi të shfrytëzojnë tekste të ndryshme nga klasat paraprake dhe vijuese për lëndën përkatëse si dhe materiale të tjera plotësuese me qëllim sigurimi të një baze shkencore për dituritë dhe përvojën e fituar.

Krahas teksteve të ndryshme shkollore, sugjerojmë të përdoren edhe materiale të tjera informimi:

- doracakë, atlasë, broshura;
- gazeta, revista profesionale dhe shkencore;
- fotografi, posterë, afishe, skema, diagrame, harta, tabela;
- modele, figura, makete;
- fotoslajde, filma, videokaseta;
- programe të kopjuterëve, interneti, CD-të etj.

Është kompetencë e arsimtarit që, varësisht nga kushtet në të cilat punon, shkolla të zgjedhë burimin e informacionit dhe mjetet ndihmëse mësimore, duke i kushtuar vëmendje baraspeshës së të dhënave gojore, vizuele, auditive dhe audiovizuele, me theks të veçantë në atë që është genësore për t'u mësuar.

Kjo liri e të zgjedhurit të burimeve mësimore duhet t'i takojë edhe nxënësit.

VI. PLANI I LËNDËVE

Nr.	Lëndët mësimore	Fondi javor i orëve	Fondi vjetor i orëve	Përqindja
1	Gjuhë shqipe	7	259	30.43%
2	Gjuhë angleze	2	74	8.70%
3	Matematikë	5	185	21.74%
4	Njeriu dhe natyra	1	37	4.35%
5	Edukatë qytetare	1	37	4.35%
6	Edukatë muzikore	1	37	4.35%
7	Edukatë figurative	1	37	4.35%

8	Punëdore	1	37	4.35%
9	Edukatë fizike dhe sportet	2	74	8.70%
10	Mësimi zgjedhor mund të organizohet nga lëndë apo kurse të reja (p.sh. edukim qytetar, etikë, kurse shëndetësore, të drejtat dhe liritë e njeriut, edukim për ndërmarrës, TIK, mbrojtja e mjedisit jetësorë apo çkado tjetër që është joshëse për nxënësit dhe me interes për komunitetin.	2	74	8.70%
	Gjithsej:	23	851	100.0

VII. MËSIMI ZGJEDHOR

Quket kështu sepse nxënësit e zgjedhin sipas dëshirës, dhuntisë, nevojës apo interesit. Lënda, kursi apo veprimtaria për mësimin zgjedhor mund të sugjerohet nga Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë ose në bazë të kërkesës së nxënësve, prindërve, arsimtarëve, apo kujtdo tjetër nga komuniteti. Në mënyrë të veçantë, do të ishte dashur të konkurrojnë arsimtarët e papunë me projekte komplet (lëndën, kursin apo veprimtarinë dhe planin, programin, tekstin dhe mënyrën e realizimit).

Mësimi zgjedhor mund të organizohet nga:

Lëndë apo kurse të reja (p.sh. edukimi qytetar, etika, kurse shëndetësore, të drejtat dhe liritë e njeriut, edukimi për ndërmarrës, teknologjia e informimit dhe e komunikimit, mbrojtja e mjedisit jetësor apo çkado tjetër që është joshëse për nxënësit dhe me interes për komunitetin.

Lënda, kursi apo veprimtaria për mësim zgjedhor duhet të zgjatë jo më pak se tre muaj.

Për lëndën, kursin apo veprimtarinë duhet të deklarohen se paku 15 (pesëmbëdhjetë) nxënës (në qoftë se klasa ka më shumë se një paralele) e në qoftë se klasa ka vetëm një paralele, atëherë është e nevojshme që për lëndën, kursin apo veprimtarinë të deklarohen gjysma e paraleles - në mënyrë që të mund të organizohet mësimi zgjedhor.

Për mësimin zgjedhor, në bazë të kërkesave të të interesuarve, vendosin organet profesionale të shkollës në bashkëpunim me Zyrën rajonale të arsimit para fillimit të vitit shkollor. Për mënyrën e deklarimit të nxënësve, prindërve apo të interesuarve të tjerë dhe kohën kur ata e bëjnë këtë, vendosin organet e shkollës, por gjithsesi e tërë procedura duhet të kryhet para fillimit të vitit shkollor.

Planet dhe programet për mësimin zgjedhor i harton shkolla në bashkëpunim me Zyrën Rajonale të Arsimit dhe profesionistë të lëmenjve përkatës nga komuniteti (në qoftë se ka të tillë).

Mësimi zgjedhor, kur të aprovet nga organet profesionale të shkollës, e ka statusin e mësimi të rregullt, më të vetmin përjashtim që mësimi zgjedhor do të vlerësohet me notë përshkruese (jonegative).

HYRJE

Ky program është konceptuar dhe organizuar në kuadër të kategorive, përkatësisht të tri aktiviteteve të kuptueshmërisë: të dëgjuarit dhe të folurit; të lexuarit; të shkruarit. Kategoritë janë zbrëthyer në nënkategori: kulturë e të dëgjuarit dhe e të folurit; kulturë e të lexuarit dhe kulturë e të shkruarit; tekste letrare dhe joletrare; njohuri gjuhësore.

Përmes kategorive dhe nënkategorive realizohen përmbajtjet programore të cilat i janë përshtatur moshës, nivelit shpirtëror dhe psikik të nxënësve.

Realizimi dhe përvetësimi i këtij programi varet kryesisht nga metodat, teknikat dhe fleksibiliteti i mësimdhënies, nga angazhimi, vlerësimi dhe shkathtësitë individuale të mësimdhënësit.

QËLLIMET

- Të përvetësojë dhe të zgjerojë shkathtësitë e komunikimit
- Të përvetësojë dhe të zbatojë njohuritë e fituara gjuhësore
- Të kuptojë dhe të analizojë tekste letrare dhe joletrare
- Të zbatojë njohuritë e fituara për modelet e teksteve letrare dhe joletrare

OBJEKTIVAT

Nxënësi duhet të jetë në gjendje:

Të njohë

Tekste të shkurtra letrare dhe joletrare

Lloje të fjalive

Të kuptojë

Tekste të shkurtra letrare dhe joletrare
Fjalët e ndryshueshme

Të zbatojë

Njohuritë e fituara gjuhësore: fonetike dhe gramatikore
Njohuritë e fituara për modelet e teksteve letrare dhe joletrare

Të analizojë

Tekste të shkurtra letrare dhe joletrare

Të zhvillojë qëndrimet dhe vlerat

Në kuptimin e të menduarit të pavarur për atë që dëgjon, që flet,
që lexon apo shkruan.
Në kuptimin e sjelljes personale (qëndrimi, mirësjellja, toleranca,
vullneti, bashkëpunimi etj.)

KATEGORIA

I. Të dëgjuarit dhe të folurit**Nënkategoritë**

- I.1 Kulturë e të dëgjuarit dhe e të folurit
- I.2 Tekstet letrare dhe joletrare
- I.3 Njohuri gjuhësore

KATEGORIA

II. Të lexuarit**Nënkategoritë**

- II.1 Kulturë e të lexuarit
- II.2 Tekstet letrare dhe joletrare
- II.3 Njohuri gjuhësore

KATEGORIA

III Të shkruarit**Nënkategoritë**

- III.1 Kulturë e të shkruarit
- III.2 Tekstet letrare dhe joletrare
- III.3 Njohuri gjuhësore

Vërejtje: Përmbajtja e nënkategorive realizohet në funksion të tri kategorive kryesore.

I. 1, II. 1, III. 1

Kulturë e të dëgjuarit dhe e të folurit, kulturë e të lexuarit, kulturë e të shkruarit 74 orë

I. 2, II. 2, III. 2

Tekstet letrare dhe joletrare 85 orë

I. 3, II. 3, III. 3

Njohuri gjuhësore 90 orë

Në dispozicion 10 orë

Nënkategoritë: I. 1, II. 1, III. 1	Përmbajtja	Rezultatet
<ul style="list-style-type: none"> • Kulturë e të dëgjuarit dhe e të folurit, • Kulturë e të lexuarit • Kulturë e të shkruarit 	<p>Jeta në klasë, në shkollë, në shtëpi, në rreth...</p> <p>Orientimi në hapësirë;</p> <p>Rrëfime personale: koha e lirë, dëshirat, shqetësimet dhe ambiciet e tyre;</p> <p>Festa, urime, falënderime, letra, adresa, ftesa, porosi, njoftime;</p> <p>Mediat: radio, TV, revistat për fëmijë;</p> <p>Kinema, teatër;</p> <p>Drejtskrim.</p>	<p>Zhvillon të menduarit e pavarur, krijon disa rregulla dhe jep këshilla për veprime të gabuara;</p> <p>Mësohet për t' u orientuar në hapësirë dhe në vende të ndryshme;</p> <p>Rrëfën dhe shkruan për veten, dëshirat dhe ambiciet;</p> <p>Shkruan tekste të shkurtra mbi bazën e modeleve;</p> <p>Njeh dhe dallon gjuhën e mediave dhe karakteristikat e tyre (informacion i marrë në tri mënyra: në radio-dëgjim, në TV- i dëgjuar dhe i shikuar dhe në revista - lexim);</p> <p>Shikon, diskuton dhe përshkruan ngjarjen e filmit, dramës;</p> <p>Përdor drejt shenjat e pikësimit, ndarjen e fjalëve në fund të rreshtit dhe shkronjën e madhe.</p>
Nënkategoritë: I. 2, II. 2, III. 2	Përmbajtja	Rezultatet
<ul style="list-style-type: none"> • Tekstet letrare dhe joletrare 	<p>Tregime, poezi, tekste të shkurtra dramatike,</p>	<p>Lexon tekste të ndryshme me intonacionin e duhur;</p> <p>Dallon tekste të shkurtra letrare</p>

	përrallëza, përralla, fjalë të urta, gjëgjëza; Figurat stilistike: personifikimi, hiperbola, litota; Proza, poezia, pjesa skenike - dallimet (vargu, dialogu, shkrimi në prozë).	dhe joletrare; Komenton tekste të shkurtra letrare dhe joletrare; Njeh dhe përdor figurat stilistike: të personifikimit, të hiperbolës dhe të litotës; Analizon dhe vlerëson tekste të shkurtra letrare dhe joletrare; Pasuron fjalorin me fjalë e shprehje të reja.
Nënkategoritë: I. 3, II. 3, III. 3	Përmbajtja	Rezultatet
• Njohuri gjuhësore	Emra të përveçëm dhe të përgjithshëm; Trajta e emrave; Mbiemrat e nyjshëm dhe të panyjshëm; Përemrat vetorë; Numërori; Foljet në kohën e tashme, të ardhme, të kryer dhe të pakryer të mënyrës dëftore; Ndajfolja: e kohës, e vendit dhe e mënyrës; Parafjalët: me, nga, prej, më, në... Fjalja e thjeshtë dhe fjalja e zgjeruar, fjalët kryesore dhe dytësore të fjalisë; Lidhja dhe përshtatja e kallëzuesit me kryefjalën Llojet e fjalive: dëftore, pyetëse dhe habitore; Drejtskrim.	Dallon emrat e përveçëm dhe emrat e përgjithshëm; Dallon emrat në trajtën e shquar dhe të pashquar; Dallon mbiemrat e nyjshëm nga mbiemrat e panyjshëm; Përdor drejt përemrat vetorë; Dallon numërorët si fjalë që tregojnë numra; Zgjedhon foljen në mënyrën dëftore; Identifikon ndajfoljet dhe pyetjet me të cilat gjenden ato; Dallon disa nga parafjalët më të përdorshme; Kupton pjesët e fjalisë të cilat janë të domosdoshme në përbërjen e saj; Kupton marrëdhëniet dhe bëm përshtatjen e kallëzuesit me kryefjalën; Dallon dhe përdor fjali të llojeve të ndryshme: dëftore, pyetëse, habitore; Shkruan dhe përdor drejt emrat e përveçëm, mbiemrat, numërorët, parafjalët dhe shenjat e pikësimit të llojet e fjalive.

QASJET NDËRLËNDORE DHE NDËRPROGRAMORE

Gjuha është mjet themelor i komunikimit. Përmes saj, dhe me të, mësohen lëndët e tjera shkollore. Mirëpo, përmbajtjet programore të lëndës së gjuhës shqipe lidhje më të përafërta kanë me lëndët:

- Edukatë qytetare
- Edukatë muzikore
- Edukatë figurative
- Punëdore.

Lidhja ndërlëndore ndikon në mënyrë të drejtpërdrejtë në formimin e përgjithshëm të personalitetit të nxënësit.

Janë një sërë temash nga fusha të ndryshme, p.sh. të drejtat e fëmijëve, edukimi shëndetësor, ekologjia, barazia gjinore etj., që mund të trajtohen dhe të zhvillohen si lidhje ndërprogramore.

UDHËZIME METODOLOGJIKE

Për realizimin e planit dhe të programit të gjuhës shqipe mësimitdhënësi është kompetent për zgjedhjen e metodave dhe të teknikave të mësimitdhënies dhe të mësimitnxënies. Metodave dhe teknikave të përzgjedhura nga mësimitdhënësi duhen përshtatur me aftësitë dhe njohuritë e mëparshme të nxënësve, me nevojat dhe kërkesat e tyre, me mjedisin (shkollën, klasën) dhe me materialin mësimitor.

Gjatë mësimitdhënies është e rëndësishme të përdoren teknika dhe strategji të shumëllojshme për të përkrahur stilet e ndryshme të nxënies së nxënësve. Për realizimin me sukses të metodave dhe të teknikave mësimitdhënësi, gjatë planifikimit, duhet t'i përshtatet mënyrës se si mësojnë nxënësit, cilat teknika mundësojnë realizimin e përmbajtjes mësimitore dhe të objektivave të caktuar.

Varësisht nga përmbajtja mësimitore, mësimitdhënësi mund të përdorë disa nga këto metoda dhe teknika të mësimitdhënies:

Puna individuale, në çifte, në grupe, me tërë klasën etj.;

Metoda e hulumtimit, kërkimit, demonstrimit, interpretimit, diskutimit etj.;

Teknika: Xhigsou (me këmbime);

Kllaster (pema e mendimeve);

Brainstorming (vërshim i shpejtë i ideve ose stuhi mendimesh);

*D.R.T.A (veprimtaria e të menduarit dhe e të lexuarit të drejtuar);
Ditari dypjesësh;
Pesëvargëshi;
Dramatizimi;
Ese;
Parashikim me termat paraprakë;
Diagrami i Venit etj.*

Kombinimi i këtyre metodave dhe teknikave gjatë procesit mësimor ka për qëllim të thyejë monotoninë e orës mësimore, që nxënësit të jenë aktivë, të bëhen përgjegjës për të nxënësit e tyre, të zhvillojnë mendimin kritik, të zgjidhin probleme. T'i zbatojnë në praktikë (në jetën e përditshme) njohuritë e fituara; të zhvillojnë shkathtësitë e krijimit dhe të vlerësimit.

Përdorimi i metodave dhe i teknikave të reja të mësimdhënies sugjerojnë nxënësin në qendër të aktiviteteve të të nxënësit, pastaj bashkëpunimin e nxënësve, duke u mbështetur në modelin e mësimin nga njëri-tjetri. Ky lloj i të mësuarit do të jetë më i suksesshëm. Nëse nxënësit përfshihen më shumë në veprimtari të ndryshme gjatë të nxënësit, edhe rezultatet do të jenë më të mira.

Mësimdhënësi duhet të dijë se ka edhe disa karakteristika që ndikojnë në mësimdhënie, p.sh. qëndrimi, përvoja, rezultati, qartësia dhe llojshmëria në mësimdhënie, përdorimi i ideve të nxënësve etj.

VLERËSIMI

Vlerësimi është një fushë e rëndësishme në procesin edukativo – arsimor. Vlerësimi ka të bëjë me mënyrat dhe teknikat që përdoren për përparimin e nxënësve dhe rezultatet e tyre mësimore

QËLLIMET

- Të sigurojë informacione identifikuese për arritjet e nxënësve;
- Të përcaktojë përparimin e nxënësve;
- Të sigurojë realizimin e objektivave të përcaktuar;
- Të motivojë nxënësit.

Rekomandohen kryesisht këta tipa të vlerësimit:

- Vlerësimi me gojë
- Vlerësimi i aktiviteteve debatuese
- Vlerësimi i detyrave të shtëpisë
- Testet për një temë apo grup temash;
- Testet në fund të një kategorie
- Testet në fund të gjysmëvjetorit;
- Testet në fund të vitit etj.

LITERATURA

- Tekstet që hartohen sipas këtij programi.
- Modele të mësimdhënies sipas strukturës ERR – KEC, Prishtinë, 2003.
- Bardhyl Musai – « Metodologji e mësimdhënies », Tiranë, 2003.
- Tekste të tjera alternative.

INTRODUCTION

The program of English language will emphasize the importance of experiencing language in context. Learners' background knowledge, skills and attitudes will be used as means of developing communicating abilities. As the learners develop communication skills, they also increase their linguistic accuracy and develop language learning strategies.

In the English language program learners will acquire various kinds of knowledge, skills and attitudes about:

1. interpreting, expressing and negotiating meaning (communication).
2. Sounds, written symbols, vocabulary, structure and discourse (language).
3. Cognitive, socio-cognitive and meta-cognitive process (general language education).
4. Patterns of ideas, behaviours, manifestations, cultural artefacts and symbols (culture).

Acquiring the language incorporates communication skills such as listening, speaking, reading, writing, viewing and showing. Learners develop these communication skills by using knowledge of the language, including grammar, and culture, communication and learning strategies, technology, and content from other subject areas to socialise, to acquire and provide information, to express feelings and opinions. Knowledge of other cultures, connections to other disciplines, comparisons between language and cultures, and community interaction all contribute to and enhance the communicative language learning experience, but the communication skills are the primary focus of language acquisition.

THE GOALS

English as a foreign language will be introduced for the first time in the third grade of primary education in Kosova. The purpose of this early introduction in the school curriculum is to enable the students to reach a working language competence after completion of upper secondary education for both further education and career. Learning English as a foreign language throughout their pre-university education will enable learners to develop the knowledge, skills, and attitudes they need to communicate in English, in a variety of school, travel, leisure and job-related contexts. English as a foreign language will extend the cultural experience of pupils and will facilitate the integration of our society in the European integration processes.

The overall approach during the initial years of English language learning experiences will be focusing on the non-analytical aspect (learning as communication through interaction without in-depth study of linguistic elements). As they advance in their language experience and competence, the focus will shift towards more analytic approach, but always keeping a balance between the two.

In this grade, however, learners will be able to:

- a) **Participate** in various language experiences that will enable to engage in situations dealing with: (1) school, people around us, weather, animals, holidays and celebrations., (2) **understand** a series of simple oral and written statements in a controlled and structured context, and (3) **express** their thoughts by producing simple oral and written messages of a few statements in a controlled context.
- b) **Identify** the presence of English (speaking) individuals and groups and concrete facts about English cultures;
- c) **Understand** and **use** orally and in writing the sound – symbol system, vocabulary and word order in simple structures.

THE SCOPE OF GRADE THREE ENGLISH LANGUAGE CURRICULUM

COMMUNICATION		
Recognize and respond to familiar simple words		
Listening		
General Objective: Building language experience through listening and responding to simple structures		
Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
Learners should be able to: <ul style="list-style-type: none"> • Listen to, enjoy and respond to nursery rhymes, songs, poems and short stories • Listen to instructions and directions • Listen and repeat words, phrases and short sentences modelled by the teacher • Seek, pick and understand basic information in simple familiar contexts and experiences; • Identify relevant information in a relatively controlled context; • Create a context for the new language; 	<ul style="list-style-type: none"> • Listen and repeat; • Listen and do; • Listen and guess; • Listen and draw; • Listen and fill in charts; 	Learners can: <ul style="list-style-type: none"> • Listen and respond to simple classroom commands, instructions , directions and questions • Understand very simple phrases about themselves, people; • Understand very short simple words; • Understand familiar names, words, numbers, times; • Identify, with the teacher’s assistance, key words to follow directions;
Speaking		
General objective: Encourage speaking		
Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
Learners should be able to: <ul style="list-style-type: none"> • Experience, recognize and observe simple commands (look, listen, watch, and so on) 	<ul style="list-style-type: none"> • Matching activities; 	Learners can: <ul style="list-style-type: none"> • Speak slowly about things around them; • Tell what they see and hear;

<ul style="list-style-type: none"> • Remember items from a picture or the location of objects in the classroom; • Arrange themselves in a particular order by asking questions until they find correct position; • Act out an imaginary situation or the teacher gives them instructions about what to say; • Choose appropriate words to name and describe things that are familiar to them • Use language to perform common social functions (introducing oneself and others, greeting others and saying good bye) • Retell and act out familiar , poems, songs, stories or parts of stories • Ask and answer very simple questions about themselves; 	<ul style="list-style-type: none"> • Role play; • Singing rhymes; • Present and share information 	<ul style="list-style-type: none"> • Describe very simple pictures; • Ask questions to get additional information; • Present information of personal interest • Share information on their ideas and feelings • Talk about their family, friends, home, school by using different written, printed or visual media; • Learn and retell and recite (and sing) rhymes, songs and stories • Recognize and respond to familiar words and basic phrases concerning themselves and their families
<p>Reading and writing General objective: Reading and writing very simple words</p>		
<p style="text-align: center;">Specific objectives</p>	<p style="text-align: center;">Suggested language activities</p>	<p style="text-align: center;">Attainment targets</p>
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Experience the reading process being modelled • Draw pictures and write about them (a name, a phrase, a sentence) • Draw pictures and write about feelings (love, fear, happiness) • Draw and write about things they like and dislike 	<ul style="list-style-type: none"> • Matching activities; • Role play; • Writing messages, notes etc. in various 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Read very simple words and copy them; • Check their answers; • Write their first names and their family names; • Identify related words;

<ul style="list-style-type: none"> • Identify concrete facts in simple and controlled structures; • Understand the meaning of familiar written contexts; • Engage in shared reading • Copy familiar words, phrases and short sentences correctly • Copy words from signs in the environment 	<ul style="list-style-type: none"> • familiar contexts; • Copy rhymes; • Who is who; 	
UNDERSTANDING AND USING ENGLISH		
Language and Pronunciation General objective: Use the sound of English		
Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
Learners should be able to: <ul style="list-style-type: none"> • Recognize and the sounds and spelling alphabet of English • Practice the pronunciation in various simple contexts • Engage in activities designed to increase awareness of sounds • Recognize vocabulary common to their environment (e.g. the school, the community) • Build up a slight vocabulary of common words from personal experience, from the experience of environmental materials 	<ul style="list-style-type: none"> • Rhymes and songs; • Match spelling and drawings; • Pronunciation of words; • Role playing; • Rhymes; • Communicating and interacting in various activities; 	Learners can: <ul style="list-style-type: none"> • Understand and use the information given to complete a picture; • Spell and pronounce the familiar words; • Describe a person, object and guess what it is; • Use orally and write simple construction in present simple, • Try to use and make distinction in oral communication regarding gender, negative and affirmative word order, some basic prepositions of place and movement;

<ul style="list-style-type: none"> • Understand and use the vocabulary to express themselves on topics such as: family, hobbies, interests, and so on • Use and identify (with some help) the language in the field of present tense the following basic linguistic elements: <i>Gender, plural of nouns, articles, basic inventory of verbs (be, have, see, sit, draw, sing, etc.), negative and positive simple structures, prepositions, , etc.</i> 		<ul style="list-style-type: none"> • Write simple texts on: postcards, notes, messages, familiar persons, likes / dislikes etc.
<p>MAKING CONNECTIONS : Make subject matter connections through sport, food, school environment;</p>		
Specific objective	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Begin to understand and follow school norms; • Participate in activities including: music, literature (short stories, fairy tales), dancing, theatre, sports, and so on • Use the knowledge gained from other subjects to understand notions of: shapes, space, time movements, quantity, and so on; • Try to transfer skills and content of mother tongue to the first language; • Begin to relate information about climate, geography, art etc. of countries; 	<ul style="list-style-type: none"> • Number games; • Shapes and colours; • Describing pictures; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Recognize and describe pictures linked to environment; • Initiate and try to develop conversations (about sports, music, fashion, custom and life); • Use words associated with specific occasions (greetings, celebrations, seasons) ; • Understand messages found on signs, posters, maps which have been learned in other subjects.

<p>ENGLISH IN THE WORLD: Understand the customs of their country and compare with different countries through: music, symbols, flags.</p>		
Specific objectives:	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Be culturally neutral and easily adaptable; • Recognize some symbols of target language; • Recognize holidays and festivals of countries where English is spoken; • Try to understand, compare and contrast behaviour and norms; • Try to understand, compare and contrast behaviour and norms in English speaking countries and home country school situations • Understand and embrace differences in race, culture, class, and gender 	<ul style="list-style-type: none"> • Seasons; • Clothes; • Songs; • Fancy dress party; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use appropriate personal behaviour in school and social situations • Demonstrate good manners at home, at school (greetings); • Identify differences between different countries; • Recognize symbols and flags, holidays, habits; • Demonstrate respect;

GRADE THREE TOPICAL CONTENT

1. My school

- My classroom
- My teacher and my friends

2. My home

- My room
- My family and relatives

3. Colours and shapes

- Painting
- Shape, size and position

4. Me and my body

- All about me
- Personal health

5. Numbers

- Numbers and counting
- Shopping (At the bookshop, toy shop...)

6. Animals

- Favourite pet
- At the zoo

7. Food

- Types of food (favourite food)
- Fruits and Vegetables

8. Seasons and activities

- Spring and Summer
- Autumn and Winter

9. Clothes

- My favourite clothes
- Every day clothes

Note to the teachers: In order to achieve the targeted aims and objectives of **Grade three Curriculum**, and cover the topical content of **Grade three syllabus**, teachers should select teaching materials from course-book(s) (if available) and other sources which should primarily be age-appropriate, which means that they should be dedicated to **young learners**.

On the other hand, teachers should use supplementary materials according to the time available (pictures, posters, cassettes, CDs) and dedicated to the English language within the school curriculum, in order to suit their learners' needs and to meet the attainment requirements. Although it is estimated that within a school year, approximately 9 content areas should be covered, it is the teachers' responsibility to plan the number of topical areas (units) and the composition of it, in accordance with the total amount of hours dedicated to English.

METHODOLOGY

The Communicative Approach and Task – Based Learning

The overall aim of the English Language Curriculum is to enable learners to communicate successfully. Successful communication means getting our message across to others effectively. The Communicative Approach to language learning aims at facilitating genuine interaction with others, whether they live in the neighbourhood, in a distant place, or on another continent.

In language learning, the attention of the learners may be focused on particular segments, or on the language as a whole. In cases when we want to focus learners' attention on particular segments, then a segment may be a grammatical structure (a tense), a language function (expressing gratitude), a vocabulary area (food and drinks), or a phonological feature (stress or particular sounds).

On the other hand, when attention is focused on the language as a whole, learners, through a wide range of language activities, use the language for practical and realistic purposes. In other words, they act as genuine users of the language. Participating actively in communicative language activities, they in fact play roles, simulate situations related to real life, and learn through personalisation. In the earlier stages of learning, learners should be allowed to use gestures, body language, facial expressions, mime, drawings and so on. When they *learn by doing*, they realise that language is a powerful means of communication and will use it as such.

Since communication basically means sending and receiving messages, learners should develop the four language skills, which are the core of communication. Development of *receptive skills*, that is *listening* and *reading* skills, will enable learners to receive messages and, depending on tasks they are expected to fulfil, select essential information. However, since language skills do not occur in isolation, but are normally integrated for communicative purposes, after having received a message, learners should be able to make decisions, and respond appropriately. In a situation which involves language, their response is a communicative function, which is performed by one of the *productive skills*-either by *speaking* or by *writing*.

The Learning - centred classroom

The objective of learning centred teaching is to make teachers aware of the importance of learner autonomy in the classroom. The teacher is required to do more preparation before the lesson, and less stand up teaching in the classroom. But it doesn't mean that the teacher should sit back and relax. The teacher has a role, to support and help learners. The learners learn more actively and with enjoyment. The environment requires a learning centred approach that relies on participant's share in the learning, and responsibility for furthering discussion. In all cases learners need clear guidelines and preparation for effective discussion participation.

The major aims, or set of aims will relate to the development of learning skills. Such aims may include the following:

- To provide learners with efficient learning strategies;
- To assist learners identify their own preferred ways of learning;
- To develop skills to negotiate the curriculum;
- To encourage learners to adopt realistic goals and a timetable to achieve these goals;
- To develop learners' skills in self-evaluation.

The use of the mother tongue in the classroom

Contrary to the principles of the direct method and natural approach in language learning, which favour exclusive use of the target language, excluding the mother tongue completely from the classroom, most recent approaches today suggest that the use of the mother tongue at particular stages of foreign language learning may prove useful.

While there is clearly a place for the mother tongue in the classroom, teachers should make efforts to keep the use of the mother tongue to a minimum. Instead of translating words and/or asking learners to translate, they should demonstrate, act, use simple drawings and/or pictures, explain, give simple definitions. If teachers readily intervene with translation, as soon as learners are provided with an 'equivalent' word or expression, as soon as their curiosity is satisfied, they may lose interest in that particular item. In consequence, the English word or expression is easily forgotten and cannot be easily recalled. This method is easiest for teacher and learner, but may be the least memorable.

Classroom Management

Good classroom management is essential to effective learning. The teacher not only has knowledge of his or her subject (English), but is also the manager of the learning process.

Strategies for classroom management

Classroom management should be thought of in two major parts: Proactive (preventative) and reactive (discipline). Proactive classroom management means establishing the right physical and psychological environment.

- The physical environment is the shape, size, seating arrangements, materials, and equipment in the classroom.
- The psychological environment refers to the emotional tone achieved in the classroom.

Successful classroom management involves not only responding effectively when problems occur, but preventing the frequent occurrence of problems. The most effective decisions in classroom management are based on a clear concept of the goals and intended outcomes that a teacher wishes to accomplish.

Rules and procedures for the organization of the classroom should be developed in conjunction with teaching strategies that help learners meet their personal and academic needs. The teacher should arrange seating and provide simple step-by-step instructions and check they have been understood.

Communication: If we accept that language is a vehicle for communication in class and not simply the content of the class, then teachers need to put the learners in situations where they need to communicate. Group and pair work (see further) can provide such situations.

Effective communication is the foundation for good classroom management. There are certain forms of communication skills that are beneficial in the classroom.

Monitoring : Often misbehaviour occurs because learners find “acting out” more interesting than a boring lesson or more rewarding than

another experience. Learners may also misbehave when they are not involved in the learning activity, do not understand the task, or cannot obtain assistance when it is needed. So the teacher should find useful techniques for responding to minor classroom disruptions.

How a lesson is taught

Quality of instruction is a key factor influencing learners' behaviour and achievement. Response to learner misbehaviour is most effective when it maintains or increases the learner's dignity and self-esteem and encourages the learner to be responsible for his or her own behaviour.

Therefore, the teacher should:

- Involve learners in evaluating their own work as well as the teacher's instructions;
- Vary the style as well as the content of instruction in order to address diverse learner learning styles;
- Relate materials to learners' lives whenever possible;
- Create anticipation, and use activities to catch learner interest or increase learner motivation to participate;
- Engage learner learning through cooperative group work, competitive teams, group discussions, debates, and role-playing.

In group and pair work learners are responsible for their behaviour, for organising the work in hand, they choose the language that is used, and have to collaborate with the others in the group in order to achieve the task.

Group work and pair work

Group and pair work go hand in hand with the communicative approach, and learning-centeredness.

- Increase the opportunities for learners to use the language;
- Improve the quality of learners talk;
- Allow greater potential for the individualisation of instructions;
- Promote a positive affective climate;
- Have been found to increase learners' motivation.

According to Long and Porter (1985) small group work in the language classroom provides the optimum environment for negotiated

comprehensible output. Group and pair work help to use class time more effectively, increase effective learner talking time and encourage cooperation between learners, their independence and responsibility for others.

The roles of both teacher and learners change according to what kind of grouping they are in. In the traditional lecture-style group the teacher controls both the content and the language that is used, s/he is active, taking the lead in the classroom and controlling the behaviour of the learners. The learners are receptive, following the teacher's lead and receiving the content of the message, possibly without really thinking actively about it.

Group work

Group work is based on the idea that learners can learn the language and information from each other. The principle of cooperative learning is basic to classroom education. It also allows the opportunity for teachers to help with individual problems, for stronger and weaker learners to work on their own and for more learners to get more practice. Group work can be used for problem solving activities, project work, consensus reaching, or information gap activities where more than two learners are involved.

Group work gives learners chances for greater independence as they work together without the teacher controlling every move. They take some of their own learning decisions, they decide what language to use to complete a certain task.

Pair work

Pair work is a specific kind of group work, usually used for doing oral or written exercises. The pairs may work together to produce the answers, or they may ask each other questions in turn.

Pair work is often quite outside learners' experience of school and so we need to train them in the routines of working together, guide them towards acceptable behaviour, give them the opportunity to practise the necessary skills, and make sure they know what we expect of them.

Pair work involves learners working in pairs simultaneously. The reasons for the use of pair work are similar to those of group work. Pair work allows more learners to get more practice. Learners working in

pairs are able to share ideas and help each other. Pair work is useful for dialogues and information gap activities, but it can also be used when working on grammar and vocabulary activities, or checking answers.

Teachers need to introduce pair work slowly and gently into classes, allowing the learners to get used to the idea of working more independently, and to develop the necessary skills.

SPEAKING AND LISTENING

Speaking

Speaking is an interactive process of constructing meaning that involves producing and receiving and processing information (Brown, 1994; Burns & Joyce, 1997 in Harmer, 1998).

When we think about speaking, we mean the learners use any and all the language at their command to perform some kind of oral task. The important thing is that there should be a task to complete and that the learners should want to complete it.

There are three basic reasons why it is a good idea to give learners tasks which encourage them to use all the language at their command.

Rehearsal: getting learners to have a free discussion gives them a chance to rehearse having discussions outside the classroom. For example, having them take part in a role-play at an airport check-in desk allows them to rehearse such a real-life event in the safety of the classroom.

Feedback: speaking tasks where learners are trying to use all and any language they know provides feedback for both teacher and learners. Teachers can see how their class is doing and what language problems they are having whereas learners can find a particular kind of speaking and what they need to do to improve.

Engagement: good speaking activities can and should be highly motivating. If all the learners are participating fully-and if the teacher has set up the activity properly and can give useful feedback, they should get tremendous satisfaction from it.

	Teacher's Role	Learner's role	Possible activities
Level 1	<p>The teachers role is the same for all levels. It is marked by children's gradual movement from dependence on the teacher and other language users to increasing independence as a learner.</p> <p>The teacher will:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Be like role-model and involve herself/himself in different activities; • Guide learners and advice according to their needs; • Facilitate when needed, and have the role of co-learner. 	<ul style="list-style-type: none"> • S/he will memorise words, imitate the teacher and peers, take orders and respond. 	<ul style="list-style-type: none"> • Producing short sentences; • Singing a song in English; • Reading a text aloud; • Information gap (Describe and Draw).

Listening

Listening is basic to language learning. It is a fundamental skill for the improvement of spoken and written language. Listening is the first skill to develop when language is learnt. Listening is important because it helps in gaining spoken fluency. There are two types of listening situations in real life, non-interactive and interactive.

- non-interactive listening situations include listening to the radio, TV, films, lectures. In such situations we usually do not have the opportunity to ask for clarification, slower speech or repetition partner.
- interactive listening situations include face-to-face conversations, and telephone calls, in which we are alternately listening and speaking, and in which we have a chance to ask other participant(s) for clarification, repetition or slower speech.

There are two basic approaches to listening in the classroom: extensive and intensive.

Extensive listening or listening for gist (listening to an entire piece to gain an overall impression or understanding of what it is about).

Intensive listening or listening for detail (learners listen to the same piece with greater attention to detail).

	Teacher's Role	Learner's role	Possible activities
Level 1	<ul style="list-style-type: none"> • To motivate the learners; • To raise learner's interest; • To introduce and develop sounds of English; • To familiarise learners with some vocabulary; • To monitor; • To provide lots of exposure to comprehensible input; • To help and encourage learners; • To provide learners with regular listening; • Facilitator. 	<ul style="list-style-type: none"> • Try to understand meaning, not detail; • Understand and respond to simple instructions. 	<ul style="list-style-type: none"> • Listen and do; • Listen and guess; • Listen and draw.

READING AND WRITING

Reading

Reading is a very important part of daily life. We read in order to obtain information which is presented in a written form. People read for:

- Specific purposes
- General purposes
- Pleasure

Reading for pleasure is very important because while reading novels or magazines we receive information. We can also acquire vocabulary and even grammar. At the end of level 2 learners should be able to know what the importance is of reading in English. One reason why learners sometimes fail to understand a text even when they know all the vocabulary is because they cannot link what they are reading to something they already know.

At this level it is very important that teachers give learners an opportunity to read material of their choice in English. For example, some learners might enjoy reading a history textbook in English and then telling other learners what they have read.

Writing

The reasons for teaching writing to learners of English as a foreign language include reinforcement, language development, learning style and, most importantly, writing as a skill in its own right.

- Reinforcement: Learners often find it useful to write sentences using new language shortly after they have studied it;
- Language development: The mental activity we have to go through in order to construct proper written texts is all part of the ongoing learning experience;
- Learning style: Some learners are quick at picking up language just by looking and listening, but for many learners the time to think things through, to produce language in a slower way, is invaluable;
- Writing as a skill: Writing is a basic language skill, just as important as speaking, listening and reading. Learners need to know how to write letters, how to put a written reports together, how to reply to advertisements. They need to know some of writing's special conventions, for example punctuation and paragraph construction.

	Teacher's Role	Learner's role	Possible activities
Level 1	The teacher will <ul style="list-style-type: none"> • Design the task; • Be a role-model; • Guide, coach, advise, facilitate the learners.	<ul style="list-style-type: none"> • To copy the teacher, follow simple model.	<ul style="list-style-type: none"> • Writing short sentences on a familiar topic; • Writing postcards; • Copying text.

Dictation

When learners know how to write, one way of encouraging listening is to set a dictation exercise. Here the learners have to write down exactly what the teacher reads out. It is also an exercise in spelling, pronunciation and punctuation. Dictation involves different kinds of mental processes. There is more time to think, to correct mistakes. Teacher should tell the learners how many times the text will be read. It is important to read the text at least twice.

At the end of level 1, learners should be able to write a limited number of words about: greetings, numbers, families, colours, parts of the body, food and drinks.

Vocabulary

Vocabulary teaching and learning is central to learning English. Words have a central place in culture, and learning words is seen by many as the main task in learning another language.

According to Carter and Nunan (2001), knowing vocabulary actively and productively as well as receptively, means that we all understand many more words than we actually use in every day situations. Our active vocabulary is the use of words that we know and are able to use. Our receptive vocabulary is the set of words that we recognize and understand. A definition of learning a word depends crucially:

- on what we mean by a word;
- on how a word is remembered;
- over what period of time and what circumstances it can be recalled;
- and whether learning a word also means that it is always retained.

To answer all these questions, four things should constantly be involved such as: putting words in storage through the ear, through the eye, keeping words in storage, retrieving, and using them.

The processing of words at different levels is crucial to learning. The different levels include integration in the learning process of pronunciation, the visual shape of the grammatical structure and semantic patterns of the word.

A systematic approach to vocabulary teaching

A language teacher needs to find systematic ways of helping learners with the vocabulary. A systematic approach might devote lesson time to helping learners at each of the following stages of learning vocabulary when the learners:

- Meet new words and understand their meaning(s) and the ways they are used;
- Practise using the words;
- Find ways that help them memorize the words;
- Recall and use the words appropriately.

The teacher in the classroom can help learners understand the meaning by:

- Avoiding language more complex than the word s/he is trying to explain;
- Focusing on the most important usages;
- Using examples;
- Using teachers own and learner’s knowledge and feelings to focus on what we understand by this word.

At level 2 they are beginning to read independently selecting simple texts and using a bilingual dictionary or glossary to look up new words. When reading on their own they are beginning to use context to work out what unfamiliar words mean etc.

I	Teacher’s role	Learner’s role	Possible activities
Level 1	<ul style="list-style-type: none"> • To recycle words appropriately; • To act or mime words; • To focus learners’ attention on pronunciation. 	<ul style="list-style-type: none"> • To imitate, follow orders and respond; • To listen and pick up things correctly; • To mach words and pictures. 	<ul style="list-style-type: none"> • Matching pictures to words; • Miming; • Listen, read and say.

The Role of Grammar

If we see language as a building, the words as building blocks or bricks, and grammar as the architect’s plan, than we must admit that without a plan, even a million bricks do not make a building. Similarly, one may know a million English words, but if s/he does not know how to put them together, s/he cannot speak English (Sesnan, 1997).

In the light of this statement, the question is not whether to teach grammar or not, but *how* to teach it. We should consider which approach

to adopt in teaching grammar, whether to teach form before meaning, or meaning before form, and what strategies and techniques to use in order to enable learners to put their knowledge of grammar into use and communicate effectively. It is the teacher's responsibility to estimate which approach would yield best effects at a particular stage of learning, or with a particular class.

	Teacher's role	Learner's role	Possible activities
Level 1	<ul style="list-style-type: none"> • To expose learners to particular language items; • To offer appropriate examples; • To provide opportunities for restricted use of language items; • To make activities playful and enjoyable. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gasp the meaning of the language items; • Show readiness to participate in activities; • Practice language items in communicative activities. 	<ul style="list-style-type: none"> • Demonstration; • Games; • Songs; • Magic tricks; • Drawing.

According to the findings of the authors mentioned above, at this level, learners should be able to recognize different word categories and put words into phrases. They may also be able to combine phrases in order to form sentences. They should be able to deal with both Yes/No questions and WH-questions. At this level, learners may be able not only to grasp the meaning of language items, but also to understand particular aspects of the language system. Developing their cognitive and meta-cognitive skills, learners should be able to understand and use the rules of grammar. Regardless of this, teachers should be careful, when discussing explicitly and explaining the grammar, not to overdo, that is not to lecture on grammar. Instead, they should demonstrate grammar through substitution tables, or drills incorporated within communicative activities.

Assessment and Evaluation

There are many reasons for assessing learners. Some of them are:

- to compare learners with each other;
- to see if learners have reached a particular standard;
- to help the learners' learning;
- to check if the teaching programme is successful.

Teaching means changing the learner. Teachers will always want to know how effective their teaching has been- that is, how much their pupils have changed.

This change can be in:

- The amount of English learners know;
- The quality of the English they use;
- Their ability to use English.

The general word for measuring the change is assessment. Naturally if we want to assess how much pupils have changed, we have to know exactly what they already **know** and what they can already **do**.

There are different types of assessment (or evaluation):

Self assessment (self - evaluation) relies on:

- The amount of effort expended in research;
- The amount of effort expended on initial organization;
- The amount of organization;
- The amount of effort spent on writing.

Group assessment (group - evaluation) can be done by:

- Evaluating individual learner progress within the group;
- Awarding group and individual marks.

This fosters cooperation among the learners, they promote higher achievement, greater motivation, and a more positive attitude towards the subject area and greater social skills.

Individual assessment (evaluation) is more readily accepted by learners, shows learners activity, his/her participation level in the group activity, willingness to respect the viewpoints of others.

Combination of group and individual assessment - the group component may foster the spirit of cooperation, and the individual component may permit the recognition of individual contributions.

The use of work samples, portfolios and projects. These folders or portfolios may be used to collect samples of a range of learners' work over the course of a term or a year. All these may reflect the learners' overall development and show learners' progress.

If teachers want to find out how effective their teaching has been, or if they want to evaluate the learners' progress the tests are used. Tests are conducted in class by the teacher. They measure the results of learners' performance. Teaching and testing always go hand-in-hand. Questions are often asked to check if the learners have understood what has been said. Equally, they may be asked to find out whether a particular point needs to be taught. We instinctively know why we ask a question: whether it is to teach or to test something.

Some major reasons for testing are:

- To diagnose learners' standard on arrival;
- To measure learners' progress;
- To find out how much pupils have learned;
- To find out the quality of learning;
- To find out how many of the class have learned what they were supposed to learn;
- To motivate pupils;
- To show the teacher what to teach next.

There are different kinds of tests, such as:

- **Proficiency tests** to examine a general standard in ability, regardless of the teaching programme;
- **Achievement tests** that examine whether learners can do what they have been taught, either by testing specific syllabus items or general objectives;
- **Placement tests** are a mixture of the above two, depending on what criteria we use to place the learner;
- **Diagnostic tests** use **proficiency** or **achievement tests** to analyse strengths and weaknesses in the learner or the teaching programme itself.

We see **evaluation** as wider than testing. Testing may be a successful tool in evaluation, but we also think there are other criteria for assessing someone's performance. Evaluation is not limited to numbers or just giving learners marks. Instead of trying to count or measure learner's ability to make useful contribution to the class, we can simply judge

whether s/he makes a contribution or not, and sometimes we will have to justify, negotiate, and possibly modify our opinions.

Evaluation looks for illumination: How did you learn that? Why did you learn that? This means that we are doing something **with** the learner, rather than **to** the learner. By asking these questions, we will learn a lot of extra information, such as:

- What the learner thinks s/he is learning;
- What the learner thinks is easy / difficult;
- What the learner enjoys / hates doing in the class;
- Where the teaching programme and the learner don't meet;
- Where the teaching programme need re-designing.

With the evaluation we are trying to help the learner to learn, so it is not an assessment, in fact it is aid to learning. In other words, we can use assessment procedure to develop and improve, not only the learner, but also the teaching programme and even the school.

Band Descriptors for Assessing Language Skills

Band	Listening	Speaking		Reading	Writing
		Fluency	Accuracy		
5	Can understand all the message	Does task very well. Little or no hesitation	Good pronunciation, use of vocabulary and grammar	Can understand all the text	Work is well organised. Good punctuation. Few or no mistakes
4	Can understand most of the message	Does the task well. Some hesitation	Good pronunciation, vocabulary and grammar. A few mistakes	Can understand most of the text	Work is mostly well organised. Good punctuation. A few mistakes
3	Can understand some of the message	Does the task adequately. Quite a lot of hesitation	Pronunciation, vocabulary and grammar are adequate.. Quite a lot of mistakes but it is possible to understand the learner	Can understand some of the text	Some problems with the message and/or punctuation and/or organisation, but it is possible to understand the message

2	Can understand a little bit of the message	Does not do the task adequately. A lot of hesitation	Pronunciation, vocabulary and grammar are limited. It is difficult to understand the learner	Can understand a little bit of the text	Problems with the message and/or punctuation and/or organisation. It is difficult to understand the message
1	Can understand very little of the message	Is not really able to do the task at all	Very hard or impossible to understand the learner.	Can understand very little or none of the text	Significant problems with the message and/or punctuation and/or organisation. It is almost impossible to understand the message

The table above sets out bands which describe levels of achievement in the four skills. This band descriptors are intended to apply to specific tasks (e.g. listening to a story, talking about a picture, reading about an invention, writing a letter), as an aid to the teacher and learner in assessing performance. It is of course perfectly possible for a learner to perform to different bands of achievement for different task and different skills.

HYRJE

Në shekullin XXI matematika gjithnjë e më tepër po zë një vend qendror, jo vetëm në studimin e fenomeneve natyrore dhe teknike, por ajo me ndërtimin e saj të argumentuar e logjik zë vend qendror në arsimimin e përgjithshëm të individit. Në kuptimin më të përgjithshëm, mësimi i matematikës i kushtohet njohjes me përpikëri të botës në të cilën jetojmë. Duke mësuar matematikën, individi aftësohet për një përceptim më real të fenomeneve që e rrethojnë atë dhe njëkohësisht aftësohet që më me lehtësi të arrijë në përfundime logjike për të zgjidhur edhe shumë probleme jetësore e shoqërore. Prandaj, lënda e matematikës paraqet njërën ndër lëndët e arsimimit të përgjithshëm në shkollën fillore, me detyra të shumëfishta arsimore-informative dhe edukative.

Nxënësi në klasën e parë dhe të dytë ka arritur një shkallë të njohurive lidhur me kuptimet themelore të matematikës (p.sh. kuptimin e bashkësisë, relacionit, numrit dhe kuptimet e ndryshme gjeometrike), në klasën e tretë do të duhej të zgjeroheshin kërkesat për një avancim të diturive të tij. Matematika në klasën e tretë, në masë të gjerë, është e lidhur me po të njëjtat koncepte nga klasa e parë dhe e dytë, por në një formë më të zgjeruar në aspektin përmbajtësor. Do të duhej të zgjedhen ushtrime ku kërkohet një shkathtësi më e madhe mendore. Sikurse në klasën e dytë, duhet të ekzistojë synimi i mësimdhënësve që të zhvillojnë aftësitë te nxënësit për të vërejtur ngjashmëritë dhe dallimet në forma dhe raporte si dhe aftësitë për të bërë krahasime. Për të arritur këtë synim, do të duhej që gjatë mësimdhënies të futen në funksion sa më shumë metodologjitë e reja të mësimdhënies.

QËLLIMET

Programi i lëndës së matematikës ka për qëllim:

- Të zhvillojë te nxënësit imagjinatën, kureshtjen, vëmendjen, kujtesën dhe intuitën;
- Të aftësojë nxënësit të shprehen drejt, qartë dhe saktë;
- Kultivimin e vetiniciativës, punës së pavarur dhe të bashkëpunimit;
- Të aftësojë nxënësit që dituritë e fituara t'i zbatojnë në situata të ndryshme nga jeta e përditshme;
- Aftësimin e nxënësve që dituritë e fituara t'i shfrytëzojnë në mësimin e matematikës dhe të lëndëve të tjera në nivelet më të larta të shkollimit.

OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM

Nga përmbajtja programore e klasës së tretë nxënësi duhet të jetë në gjendje:

- Të kryejë veprimet e mbledhjes, zbritjes, shumëzimit dhe pjesëtimin të numrave prej 1-1000 si dhe të dijë t'i paraqesë numrat thyesorë në boshtin numerik.
- Të zbatojë dituritë e fituara në zgjidhjen e problemeve të ndryshme nga jeta e përditshme.
- Të zgjidhë barazime dhe jobarazime të thjeshta numerike dhe t'i zbatojë ato në zgjidhjen e problemeve konkrete.
- Të dallojë figurat e ndryshme gjeometrike në rrafsh (sipërfaqet trekëndëshe, katërkëndëshe, pesëkëndëshe dhe gjashtëkëndëshe); numrin e kulmeve, brinjëve dhe këndeve të tyre.
- Të dallojë trupat gjeometrikë (kubin, kuboidin, kuadrin, prizmin, piramidën) dhe faqet, brinjët dhe qoshet (këndet) e tyre.
- Të vizatojë me vizore vija dhe figura të ndryshme.
- Të njohë njësitë për matjen e gjatësive (m, dm, cm), masës (kg), njësitë për matjen e kohës dhe njësitë monetare (€).
- Të mbledhë dhe të sistematizojë të dhëna të thjeshta.

PLANIFIKIMI I PËRMBAJTJES PROGRAMORE			
KATEGORITË	NËNKATEGORITË	Nr. i orëve	%
1. Bashkësitë	Bashkësitë	15	8,1
	Relacionet		
2. Aritmetika dhe algebra	Numrat natyrorë deri në 1000	100	54,05
	Veprimet me numra 1-1000 dhe vetitë e veprimeve		
	Barazimet dhe jobarazimet		
3. Gjeometria dhe matjet	Drejtëzat	55	29,73
	Format gjeometrike		
	Matjet		
4. Përpunimi i të dhënave	Përpunimi i të dhënave	15	8,1

PËRMBAJTJA E PROGRAMIT DHE REZULTATET E PRITSHME

KATEGORITË	NËNKATEGORITË	PËRMBAJTJA PROGRAMORE	REZULTATET E PRITSHME
1. Bashkësitë dhe relacionet	1.1. Bashkësitë 1.2. Relacionet	<ul style="list-style-type: none"> • Kuptimi i bashkësisë dhe i elementit. • Paraqitja e bashkësisë me emërtim të elementeve, me anën e kllapave gjarpërore; me tabela. • Kuptimi i nënbashkësisë. • Relacionet ”më shumë se”, ”më pak se”, ”po aq sa” nëpërmjet shoqërimit një për një të elementeve. • Pasqyrimi. 	<p>Nxënësi duhet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Të identifikojë elementet që i takojnë bashkësisë dhe elementet që nuk i takojnë; • Të paraqesë bashkësitë, duke përdorur kllapat gjarpërore dhe me anë të tabelave; • Të formojë nënbashkësi të bashkësisë së dhënë, duke veçuar elementet sipas ndonjë cilësie; • Të krahasojë bashkësitë nëpërmjet shoqërimit një për një të elementeve. • Të kuptojë nocionin e • Pasqyrimin duhet:
2. Aritmetika dhe algjebra	2.1. Numrat natyrorë deri në 1000 2.2. Veprimet me numra 1-1000 dhe vetitë e veprimeve	<ul style="list-style-type: none"> • Numrat prej 1 deri në 100; veprimet (e mbledhjes, zbritjes, shumëzimit, pjesëtimit) me ta; krahasimi dhe renditja e tyre (përsëritje dhe përforcim i njohurive nga klasat paraprake). • Numrat deri në një mijë; kuptimi i numrave të tillë; leximi (emërtimi) dhe shkrimi i numërorëve deri në 1000. 	<ul style="list-style-type: none"> • Të lexojë dhe të shkruajë drejt dhe saktë numrat natyrorë 1-1000; • Të kryejë mbledhjen dhe zbritjen e numrave 1-1000 pa kalim, përkatësisht pa prishje të dhjetëshes dhe qindëshes; • Të kryejë zbritjen e numrave 1-1000 me kalim, përkatësisht me prishje të dhjetëshes dhe të qindëshes; • Të krahasojë dhe të renditë numrat 1-1000,

	<p>2.3. Barazimet dhe jobarazimet</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Numërorët e rregullt dhe të zbërthyer. • Krahasimi dhe renditja e numrave deri në 1000 (shenjat $<, =, >$); paraqitja e tyre në boshtin numerik. • Njësitë dhjetore (njëshet, dhjetëshet, qindëshet). • Mbledhja dhe zbritja e dhjetësheve dhe e qindësheve të plota. • Mbledhja dhe zbritja e numrave deri në 1000 pa kalim, përkatësisht pa prishje të dhjetësheve dhe qindësheve. • Mbledhja dhe zbritja e numrave deri në 1000 me kalim, përkatësisht me prishje të dhjetësheve dhe qindësheve. • Shumëzimi jashtë tabelës. (Shumëzimi duke shfrytëzuar vetinë e përdasimit; vetia e shoqërimit; shumëzimi me 10 dhe me 100; shumëzimi me dhjetëshe dhe qindëshe të plota; shumëzimi i numrit dyfishor me numër njëshifror; Zgjidhja e barazimeve $\text{ف} \cdot a = b$ dhe $a \cdot \text{ف} = b$. • Pjesëtimi jashtë 	<p>duke i paraqitur në boshtin numerik dhe duke përdorur shenjat $<, =, >, \dots$;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Të kryejë shumëzimin e numrave njëshifrorë dhe të numrave njëshifrorë me dyshifrorë, në rrjesht dhe në shtyllë; • Të kryejë pjesëtimin e numrave dyshifrorë me numrat njëshifrorë. • Të kuptojë thyesat si numërorë që tregojnë numrin e pjesëve të barabarta të një tërësie $(\frac{1}{2}, \frac{1}{3}, \frac{2}{3}, \frac{3}{4}, \frac{4}{4})$; numërorët thyesorë që tregojnë të njëjtin numër $(\frac{1}{2}, \frac{2}{4}, \frac{3}{6})$; • T'i paraqesë numrat thyesorë në boshtin numerik; • Të zgjidhë barazimet dhe jobarazimet e formës $\text{ف} \cdot a = b$, $\text{ف} < b$, $a + \text{ف} > b$, $\text{ف} - a < b$, $\text{ف} - a > b$, dhe t'i zbatojë ato në detyra të thjeshta me fjalë.
--	--	--	--

		<p>tabelës. (Pjesëtimi i dhjetësheve e i qindësheve të plota - 80:4; 800:2; vetia e përdasimit të pjesëtimit; pjesëtimi me zbritje të njëpasnjëshme; pjesëtimi i numrave dyshifrorë e treshifrorë me një numër njëshifror).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Numrat racionalë. Thyesat si numërorë që tregojnë pjesë të barabarta të tërësisë $(\frac{1}{2}, \frac{1}{3}, \frac{2}{3}, \frac{3}{4}, \frac{4}{4})$; Numërorët thyesorë që tregojnë të njëjtin numër $(\frac{1}{2}, \frac{2}{4}, \frac{3}{6})$. Paraqitja e numrave thyesorë në boshtin numerik; • Vargje numerike. 	
3. Gjeometria dhe matjet	<p>3.1. Drejtëzat</p> <p>3.2. Format gjeometrike</p> <p>3.3. Matjet</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Drejtëzat normale (pingule) dhe paralele. • Shumëkëndëshat (si vija të thyera të mbyllura) trekëndëshat, katërkëndëshat, pesëkëndëshat, gjashtëkëndëshat; numri i kulmeve, i brinjëve dhe i këndeve të tyre. • Sipërfaqet e shumëkëndëshave (si pjesë të rrafshit të kufizuar me shumëkëndëshat)-sipërfaqet trekëndë- 	<ul style="list-style-type: none"> • Të caktojë segmentet në drejtëz, duke bërë bartjen me kompas nga vija e thyer; • Të dallojë drejtëzat normale (pingule) dhe drejtëzat paralele; • Të dallojë trekëndëshat, katërkëndëshat, pesëkëndëshat, gjashtëkëndëshat si dhe sipërfaqet përkatëse; të caktojë numrin e kulmeve, brinjëve dhe këndeve të tyre; • Të gjejë perimetrat e

		<p>she, sipërfaqet katërkëndëshe, sipërfaqet pesëkëndëshe, sipërfaqet gjashtëkëndëshe; kulmet, brinjët dhe këndet e tyre.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trupat gjeometrikë. Kubi, kuboidi (kuadri), prizmi, piramida; faqet, brinjët dhe qoshet (këndet) e tyre. • Rrjeti koordinativ i pikave; koordinatat e pikave (në rrafsh). • Simetria ndaj drejtëzës. • Zhvendosja paralele (translacioni). • Përputhshmëria (kongruenca) e figurave gjeometrike. • Matja e gjatësive (njësitë m, dm, cm). • Matja e masave (njësitë kg, hkg, dkg.) • Monedhat. • Matja e kohës (minuta, ora, dita, java). • Perimetri i shumëkëndëshit (duke bërë brinjët e tij me kompas ose duke matur ato). 	<p>shumëkëndëshave duke bërë matjen e gjatësive të brinjëve me anë të vizores;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Të dallojë kubin, kuadrin, prizmin, piramidën dhe të caktojë numrin e brinjëve, faqeve dhe qosheve (këndeve) të tyre; • Të caktojë koordinatat e pikave në rrjetin koordinativ; • Të dallojë figurat simetrike ndaj një drejtëze; • Të dallojë figurat e përputhshme (kongruente).
4. Përpunimi i të dhënave	4.1. Përpunimi i të dhënave	<ul style="list-style-type: none"> • Paraqitja e të dhënave me tabelë. • Leximi i të dhënave nga tabelat. • Situata të thjeshta kombinatorike. 	<ul style="list-style-type: none"> • Të paraqesë të dhënat me anë të tabelave, shtyllave dhe t' i lexojë ato. • Të zgjidhë probleme të thjeshta kombinatorike.

UDHËZIME METODOLOGJIKE

Shkolla duhet të shërbejë për ngjalljen dhe ruajtjen e interesimit të fëmijëve për matematikën dhe gradualisht ta zhvillojë atë.

- Mësimi i matematikës asnjëherë nuk guxon të jetë abstrakt dhe verbal, sepse matematika në esencë edhe ashtu vepron me kuptime dhe relacione abstrakte. Duhet që sa më shumë të ofrohet duke u shërbyer me lojëra, eksperimente dhe situata reale nga jeta e përditshme.
- Mënyra e të nxënësve të dijes duhet të zhvillohet në formë të një spiraleje, sepse veprimet dhe strukturat matematike nuk është e mundur që për një herë dhe në tërësi të kuptohen. Do të ishte mirë që çdo herë të lidhen dhe të gërshetohen tërësitë e vogla të përmbajtjeve në tërësi më të mëdha në atë mënyrë që, duke futur përmbajtjen e re, të përvetësohen dhe të përforcohen sa më shumë përmbajtjet paraprake.
- Motivimi është çelës i të mësuarit të matematikës. Andaj, mjeshtria e mësimdhënësit për motivimin e nxënësve që të punojnë në mënyrë të vazhdueshme dhe sistematike është me rëndësi të posaçme. Kjo arrihet me zgjedhjen e ushtrimeve të përshtatshme, të cilat nxisin të menduarit logjik të nxënësit.
- Në klasën e tretë do të duhej të avancohen njohuritë e nxënësve sa u përket veprimeve me numra dhe paraqitjes së tyre në boshtin numerik. Andaj, detyrë e mësimdhënësit është të gjejë mënyrën dhe të zgjedhë teknikat përkatëse të mësimdhënies. Këtë mund ta arrijë me mësimin e individualizuar, punën në grupe të vogla etj.
- Duhet pasur kujdes që gjatë ushtrimeve nxënësit të stimulohen të zgjidhin detyra konkrete nga jeta e përditshme, sa herë që një mundësi e tillë ekziston. Në këtë mënyrë nxënësit do të kuptonin në vazhdimësi rolin e matematikës. Po që se është e mundur, do të ishte mirë të ofrohen sa më shumë variante të zgjidhjes së detyrave.
- Qëllimi i të mësuarit të matematikës nuk është në arritjet rutinore, të mësuarit mekanik të fakteve ose të veprimeve por përvetësimi me themel i materies. Duhet të kihet parasysh që fondi i njohurive dhe i shkathtësive të arritura gjithmonë të jetë në dispozicion të nxënësit.

- Duhet të zgjedhen ushtrime të përshtatshme që të zhvillohet intuita në shkallën e nevojshme për të lëvizur gjithmonë një hap përpara.

Për të arritur rezultatet optimale në fushën e mësimit të matematikës, rëndësi të jashtëzakonshme luan hartimi i programit të mirë, i teksteve të mira, trajnimi i mirë i mësimit të mësimit si dhe përdorimi i metodave dhe i teknikave përkatëse të mësimit në pajtim me kushtet dhe rrethanat në të cilat zhvillohet mësimi.

VLERËSIMI

Vlerësimi përfshin tërë veprimtarinë e cila shërben për të gjykuar mbi shkallën e arritshmërisë së nxënësit.

Mësimdhënësi gjatë vlerësimit duhet të ketë parasysh përmbajtjen programore dhe standardet e arritshmërisë të saktësuara me program.

Nivelet e arritshmërisë

Shkalla e arritshmërisë së nxënësve vlerësohet duke u bazuar kryesisht në tri nivele:

Niveli I. - Përfshin arritshmërinë minimale, që d.m.th. paraqet minimumin e domosdoshëm të cilin duhet ta arrijnë të gjithë nxënësit. Pra, paraqet kufirin e poshtëm (të lejueshëm) të përvetësimit të përmbajtjes programore, e që në përqindje do të shprehej me 40% të materialit të zhvilluar. Në këtë nivel duhet të përfshihen nxënësit të cilët i zgjidhin problemet me ndihmën e mësimit të mësimit me anë të një numri të kufizuar metodash, i arsyetojnë faktet e thjeshta matematike me ndihmën e mësimit si dhe komunikojnë për njohuritë matematike, duke pasur gjithmonë këtë ndihmë.

Niveli II. - Paraqitet me kufijt e rezultateve të shprehura në përqindje (50%-80%). Në këtë nivel duhet të përfshihen nxënësit të cilët i zgjidhin problemet dhe i arsyetojnë faktet matematike me ndihmën e kufizuar të mësimit të mësimit, me anë të një numri jo të madh të strategjive dhe të metodave, me disa gabime apo me mangësi të vogla.

Niveli III. - Është niveli më i lartë apo niveli i avancuar (maksimal) i arritjes së nxënësve, i shprehur në përqindje (mbi 80%). Në këtë nivel duhet të përfshihen nxënësit të cilët i zgjidhin problemet dhe i arsyetojnë

faktet matematike, në mënyrë të pavarur. Zgjidhin probleme matematike me metoda të ndryshme, analizojnë dhe komentojnë rezultatet e fituara në mënyrë të pavarur dhe saktë, me gjuhë të qartë dhe rrjedhshmëri logjike.

Procedura e vlerësimit

Procedura e vlerësimit rekomandohet të bëhet në harmoni me standardet e vendosura. Është e kuptueshme se vlerësimi duhet të ndjekë qëllimet arsimore, objektivat mësimorë, objektivat e vlerësimit. Vlerësimi duhet të mbështetet në një sasi të konsiderueshme të dhënash në të cilat duhet të përfshihen këto elemente:

- vlerësimi i përgjigjeve me gojë;
- vlerësimi i aktivitetit gjatë debateve në klasë;
- vlerësimi i ndihmesës gjatë punës në grup;
- vlerësimi i detyrave të shtëpisë
- testet për një grup temash të caktuara;
- testet në fund të kategorisë së përmbajtjes;
- testet në fund të gjysmëvjetorit;
- testet në fund të vitit etj.

Në fund të vitit duhet të nxirret nota përfundimtare, e cila fitohet duke nxjerrë mesataren e vlerësimeve.

LIDHJET NDËRLËNDORE (NDËRKULIKULARE)

Matematika në klasën e tretë ndërlidhet me:

- **Gjuhën amtare** - “përkthimi” i shprehjeve matematike nga gjuha e zakonshme në gjuhën matematike dhe anasjelltas;
- **Artet e bukura** - vizatimi i vijave të drejta të lakuara, të hapura, të mbyllura dhe figurave të ndryshme gjeometrike;
- **Edukatën fizike dhe sportet** - orientimi në hapësirë (lëvizjet majtas, djathtas, para, pas; kërcimet lartë, larg etj.; matjet e ndryshme;
- **Punë dore** - ndërtimi i figurave dhe i trupave të ndryshëm gjeometrikë nga kartoni, plastelina, argjila etj.

Vërejtje. Nga programi ekzistues i kl. III nuk janë përfshirë këto njësi:

1. Numrat natyrorë deri 10000 (përcillet në kl. IV).
2. Nga njësitë matëse për gjatësinë heqet kilometri (sepse nuk janë mësuar numrat më të mëdhenj se 1000);
3. Modelet (rrjetet) e trupave gjeometrikë (përcillet në kl.V dhe të VI);
4. Pozita reciproke e drejtëzave (në rrafshë) (përcillen në kl. IV).
5. Kuptimi i syprinës dhe i vëllimit (përcillet në kl.V);
6. Thyesat më të mëdha se një; krahasimi i thyesave (përcillet në kl. IV dhe të V).

Merret si njësi e re:

1. Përpunimi i të dhënave.
2. Bëhet dallimi ndërmjet shumëkëndëshave (si vija) dhe sipërfaqeve shumëkëndëshe përkatës (si figura gjeometrike në rrafsh).

LITERATURA E PREFERUAR

K. Dedej, A. Frashëri,   **Matematika** për klasën e tretë
   Fletë pune për klasën e tretë
   Libri i mësuesit për klasën e tretë

HYRJE

Lënda **Njeriu dhe natyra** fillon të mësohet në klasën e 3-të (tretë), si lëndë e integruar e shkencave: biologjisë, kimisë, fizikës dhe gjeografisë. Nxënësit njihen me natyrën që na rrethon, të mirat materiale për jetë, trupat, pozitën dhe rolin e njeriut në mesin e tyre, nevojat e vazhdueshme të njeriut për burime të reja të energjisë dhe ruajtjen e mjedisit jetësor.

QËLLIMET

Programi i lëndës **Njeriu dhe natyra** në klasën e tretë ka për qëllim:

- të zhvillojë aftësi të nxënësit për të njohur natyrën, objektet e saj, mjedisin jetësor dhe ruajtjen e tij;
- të krijojë vetëdije për unitetin material të të gjithë trupave në natyrë dhe lëvizjen e vazhduar të tyre;
- të kultivojë shprehi dhe të fitojë shkathtësi për vrojtime, matje, arritje në përfundime të sakta të ligjshmërive natyrore, ndërlidhje të tyre dhe punë të pavarur në zgjidhjen e problemeve konkrete;
- të formohet si personalitet, stabil dhe vetëkritik, i qëndrueshëm dhe i gatshëm për bashkëpunim me mësimdhënës në shkollë dhe jashtë saj dhe i aftë në ballafaqim me sfidat e jetës.

OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM DHE SPECIFIKË

Nxënësi duhet të jetë në gjendje:

Të njohë:

- trupat, përmasat dhe pozitën e tyre;

- përbërjen e trupave (lëndët e pastra dhe të pëziera) dhe shndërrimet e tyre;
- vetitë, lëvizjet e trupave (lëndëve, objekteve);
- proceset jetësore, ndërtimin dhe marrëdhëniet e qenieve të gjalla me mjedisin.

Të kuptojë:

- bashkëveprimin mes trupave (mekanikë dhe magnetikë);
- ndërveprimin e qenieve të gjalla dhe mjedisit;
- ditë-natën dhe stinët e vitit si rrjedhojë e rrotullimit të Tokës rreth boshtit dhe rreth Diellit;
- rolin e ushqimit dhe të higjienës në shëndetin e njeriut;
- shndërrimet e lëndës dhe të energjisë.

Të zbatojë:

- përdorimin e lëndëve ushqyese, higjienike dhe shëndetësore në jetën e përditshme;
- vegëlritë themelore për matje të gjatësisë, masës, vëllimit, kohës dhe të temperaturës;
- modele, ilustrime, harta dhe fotografi;
- njohuritë e fituara të ndërtimit të qenieve të gjalla në mbrojtje të mjedisit jetësor.

Të analizojë:

- përbërjen e lëndëve të ndryshme;
- vetitë e lëndëve;
- burimet e energjisë.

Të sintetizojë:

- të kombinojë dy e më shumë lëndë për të përfutur lëndë të reja e me veti të ndryshme.

Të vlerësojë:

- rëndësinë e natyrës në jetën dhe veprimtarinë e njeriut;
- rolin e njeriut në ruajtjen e mjedisit jetësor.

ORGANIZIMI I PËRMBAJTJES PROGRAMORE

1 orë në javë, 37 javë në vit

Kategoritë	Nënkategoritë	Numri i orëve	%
I. Qeniet e gjalla dhe proceset jetësore	1. Karakteristikat e qenieve të gjalla 2. Bimët dhe kafshët 2. Qeniet e gjalla dhe mjedisi	15	40.54
II. Lënda dhe energjia	1. Lënda dhe vetitë e saj 2. Shndërrimet e lëndës	8	21.62
III. Proceset fizike	1. Forca dhe lëvizja 2. Elektriciteti, magnetizmi dhe drita	9	24.32
IV. Toka dhe gjithësia	2. Toka, Dielli, Hëna dhe planetët	5	13.51
	Tërësisht	37	99.99

Kategoria	Nënkategoria	Përmbajtja programore	Rezultatet e pritura	Lidhja ndërlëndore
I. Qeniet e gjalla dhe proceset jetësore	I.1. Karakteristikat e qenieve të gjalla	<ul style="list-style-type: none"> • Në natyrë dallojmë pjesën e saj të gjallë dhe jo të gjallë. Ekzistojnë ngjashmëri dhe dallime mes natyrës së gjallë dhe jo të gjallë. • Bimët, shtazët dhe njeriu kanë nevoja jetësore për ushqim, ajër, ujë, dritë, hapësirë për rritje etj. • Bimët kanë struktura të ndryshme (rrënjë, kërcell, gjethë, lule, farë dhe frut), të cilat kryejnë funksione të ndryshme, si: rritje, ekzistencë, riprodhim etj. • Njerëzit dhe shtazët kanë pesë shqisa themelore, mbulesë trupore dhe gjymtyrë përmes të cilave përshtaten për të jetuar në mjedis të ndryshme jetësore. 	<p>Nxënësi do të jetë në gjendje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të krahasojë dhe të dallojë karakteristikat e natyrës jo të gjallë dhe natyrës së gjallë (uji, ajri, toka, drita, bima , shtaza , njeriu). - Të kryejë eksperimente, hulumtime të thjeshta lidhur me nevojat jetësore të bimëve (ushqimi, ajri, uji, drita ose hapësira jetësore). - Të krijojë një model/vizatim të një bime në të cilin përfshihen fara, rrënja, kërcelli, gjethi, lulja dhe fruti. - Përshkruajnë funksionet themelore të lules, farës, frutit , rrënjës, kërcellit dhe gjethit. - Të emërtojë dhe të përshkruajë funksionet e pesë shqisave themelore të njeriut dhe të shtazëve të tjera. - Të emërtojë mbulesat trupore dhe gjymtyrët e shtazëve dhe përshkruan rolin e tyre në përshtatjen e shtazëve për të jetuar në mjedis të ndryshme 	<p>Arti figurativ për vizatimin dhe ngjyrosjen e trupave të qenieve të gjalla dhe pjesët e tyre.</p> <p>Matematikë për numërimin e të rrahurave të pulsit të zemrës së njeriut, matjen e gjatësisë etj.</p>

	<p>I.2. Bimët dhe shtazët</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Njerëzit dhe shtazët e caktuara kanë skelet, muskuj, zemër , gjak dhe mushkëri, të cilat kryejnë funksione vitale për organizëm. • Gjatë jetës së tyre njeriu, bima dhe shtaza kalojnë nëpër një sërë ndryshimesh të rregullta, të cilat zhvillohen në formë cikli. Këto faza të zhvillimit të ciklit jetësor janë të ndryshme te njeriu, bretkosa, flutura dhe bima me lule. • Bimët dhe shtazët mund të klasifikohen sipas karakteristikave të tyre dhe vendit ku jetojnë. 	<p>jetësore.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të përshkruajë rolin e muskujve, eshtrave, zemrës, gjakut dhe mushkërive në funksionimin normal të organizmit të njeriut. - Të krahasojë dhe të dallojë fazat e ciklit jetësor të njeriut, bretkosës dhe fluturës. - Të identifikojë dhe të përshkruajë ndryshimet në bimë prej lules deri në frut. - Të klasifikojë bimët sipas karakteristikave të tyre : të ngrënshme/të pangrënshme, me lule/pa lule, përherë të gjelbra/gjetherënëse etj. - Të klasifikojë shtazët sipas vendit ku jetojnë, sipas mënyrës së lëvizjes, mbulesës trupore, të egra/të buta etj. - Të dallojë mjediset jetësore të qenieve të gjalla, si: pylli, livadhi, 	
--	--------------------------------------	--	---	--

	<p>I.3 Qeniet e gjalla dhe mjedisi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Qeniet e gjalla ndërveprojnë mes vete dhe me mjedisin jetësor. Mjesdise jetësore të qenieve të gjalla janë pylli, livadhi, lumi, këneta etj., të cilat ndryshojnë nën veprimin e faktorëve natyrorë dhe njeriut. • Në pyll jetojnë së bashku lloje të ndryshme të bimëve dhe shtazëve të varura mes vete dhe nga kushtet fizike të pyllit. • Njeriu sëmurët nga sëmundje të ndryshme, shkaktarë të të cilave janë gjallesat shumë të imëta, të cilat nuk shihen me sy (mikrobet). Në natyrë, përpos këtyre mikrobeve të 	<p>lumi, këneta etj.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të dallojë komponentet e gjalla dhe jo të gjalla të një mjedisi jetësor. - Të emërtojë bimët dhe shtazët karakteristike të pyllit - Të përshkruajë se bimët në pyll prodhojnë ushqimin për vete dhe për të gjithë organizmat e tjerë, se disa shtazë ushqehen vetëm me bimë, të tjerat vetëm me shtazë, kurse disa të tjera edhe me bimë edhe me shtazë. - Të përshkruajë se mjediset jetësore u nënshtrohen ndryshimeve sezonale dhe veprimit të njeriut kurse bimët dhe shtazët reagojnë në këto ndryshime (rënia e gjetheve, lulëzimi, mugullimi, gjumi dimëror, migrimi, shtegtimi ose zhdukja e tyre). - Të përshkruajë se sëmundjet e ndryshme të njeriut shkaktohen nga gjallesat e imëta të cilat nuk shihen me sy (mikrobe) dhe se këto barten përmes njerëzve dhe shtazëve, - Të vlerësojë rolin e higjienës trupore në evitimin e sëmundjeve ngjitëse. 	
--	---	---	---	--

		<p>dëmshme, ekzistojnë edhe mikrobe të dobishme për njeriun dhe natyrën.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Për zhvillimi dhe rritjen normale të organizmit njeriut i nevojitet ushqimi i llojlojshëm dhe aktiviteti fizik trupor. 	<ul style="list-style-type: none"> - Të tregojë se disa sëmundje ngjitëse fitohen vetëm një herë gjatë jetës , kurse parandalimi i tyre bëhet përmes vaksinimit. - Të klasifikojë mikrobet në natyrë në të dëmshme dhe të dobishme. - Përshkruajë rëndësinë e ushqimit të llojlojshëm dhe të aktivitetit fizik për zhvillimin dhe rritjen e drejtë të organizmit të njeriut dhe rolin e dhëmbëve në të ushqyer. 	
II. Lënda dhe energjia	II.1 Lënda dhe vetitë e saj	<ul style="list-style-type: none"> • Klasifikimi i lëndëve (Lëndët ose artikujt e përditshëm me të cilët jeton dhe punon nxënësi) • Toka burim jete dhe i të mirave materiale (Toka burim i të gjitha të mirave materiale jetësore) 	<p>Nxënësi do të jetë në gjendje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të dallojë ndryshimet dhe ngjashmëritë ndërmjet lëndëve, me anë të shqisave. - Të emërtojë llojet e ndryshme të lëndëve , siç janë: uji, qelqi, druri, metali, plastmasat, letra, sheqeri, vaji etj. - Të tregojë lëndët që nxirren nga toka, siç janë: ushqimet, lëndët e djegshme, mineralet, druri, shkëmbinjtë, uji etj., që përdoren në jetën e përditshme. 	<p>Punëdore (punimi i modeleve nga letra dhe kartoni, lëndët ushqyese, rreziqet nga lëndë të ndryshme, zjarri, rryma elektrike, ndotja e ambientit etj.). Arti figurativ (dallimi i ngjyrave, i modeleve etj.).</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • Uji (Përhapja në natyrë, vetitë dhe përdorimi në jetë) • Ajri (Përhapja, vetitë dhe funksioni i tij për jetë) 	<ul style="list-style-type: none"> - Të përshkruajë ujin si lëndë e domosdoshme në natyrë, teknologji dhe jetë. - Të shpjegojë vetitë e ujit, qarkullimin në natyrë (avullimi, kondensimi, ngrirja, të reshurat). - Të përcaktojë temperaturën, vëllimin dhe masën e lëndëve të ndryshme. - Të vlerësojë rolin dhe qëndrimin e njeriut për ruajtjen e ujit dhe të mjedisit nga ndotësit. - Të përshkruajë ajrin si lëndë e gaztë që na rrethon dhe që nuk e shohim, por në forma të ndryshme e hetojmë praninë e tij (procesi i frymëmarrjes, procesi i djegies, kundërmimi, lëvizja e erës etj.). - Të përshkruajë vetitë e ajrit. - Të vlerësojë rëndësinë e ajrit për jetë (procesin e frymëmarrjes, procesin e djegies, procesin e zhvillimit të bimëve dhe në industri). 	Mjekësia dhe shëndetësia (mirëmbajtja e higjienës personale, mënyra e përdorimit, e ruajtjes, afati i përdorimit të barnave etj.).
II. Lënda dhe energjia	II. 2. Shndërrimet e lëndëve	<ul style="list-style-type: none"> • Lëndët ushqyese dhe higjienike (Lëndët ose artikujt e përdit- 	<p><i>Nxënësi do të jetë në gjendje:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Të përshkruajë lëndët kryesore të ushqimit (buka, drithërat, mishi, 	

		<p>shëm ushqimorë dhe higjienikë. Masat për ruajtjen dhe përdorimin e lëndëve ushqimor dhe higjienike)</p> <p>• Energjia dhe burimet e saj (Burimet kryesore të energjisë, llojet dhe format e saj).</p>	<p>peshku, prodhimet e qumështit, sheqeri, mjalti, gjalpa, vaji, pemët, perimet vitaminat dhe kripa e gjellës).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të dallojë lëndët ushqyese me prejardhje bimore dhe shtazore. - Të identifikojë lëndët ushqimore natyrore dhe ato të përpunuara (artificiale). - Të dallojë lëndët ushqimore nga ato higjienike. - Të arsyetojë rëndësinë e lëndëve higjienike për ruajtjen e shëndetit. - Të vlerësojë ndikimin e dëmshëm të lëndëve helmuese (acidet, mjetet për zbardhje dhe dezinfektim “varikinet”, detergjentet, pesticidet), të djegshme (alkoolet, nafta, benzina, gazi propan- butan) dhe pëlcitëset (fishekzjarret). - Të shfrytëzojnë recetat për përdorimin e lëndëve higjienike, të cilat janë të shënuara në paketim të tyre. <p>- Të përshkruajë burimet kryesore të energjisë, duke filluar nga ushqimi (për organizëm), diellore, lëndët e</p>	
--	--	---	--	--

			<p>djegshme, qymyri, nafta, gazi natyror, druri, uji, era, etj. dhe rëndësia e tyre për jetë.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të përshkruajë format e energjisë (nxehhtësi, dritë, etj). - të përgatisin çaj, kafe, pije freskuese, akullore etj. 	
III. Proceset fizike	III.1. Forca dhe lëvizja	<ul style="list-style-type: none"> • Trupat në natyrë dallohen sipas vetive të ndryshme (ngjyrë formë, peshë, madhësi dhe temperaturë dhe përbërje). • Trupat në natyrë ose qëndrojnë në qetësi ose lëvizin. • Trupat e ndryshëm kryejnë lloje të ndryshme të lëvizjeve. • Makinat e thjeshta shërbejnë për të kryer punë më lehtë. • Trupat vendosen në baraspeshim në mënyra të ndryshme (kandari, peshorja, luhatja në traverzë). • Burime të zërit janë të gjithë trupat të cilët mund të 	<p>Nxënësi duhet të jetë në gjendje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të dallojë trupat për nga ngjyra, forma, përbërja (të ngurtë, të lëngët, të gaztë, elastik), për nga pesha, madhësia (vëllimi) dhe temperatura. - Të tregojë trupin në prehje dhe në lëvizje. - Të përshkruajë zhvendosjet e trupave nga një pozitë në tjetrën si rezultat i veprimit të forcave në ta: të duarve, të motorit, duke i shtyrë, tërhequr, apo duke ua larguar bazën kur bienë lirisht dhe të gjejë shembuj për lloje të ndryshme të lëvizjeve. - Të identifikojë gjashtë lloje të makinave të thjeshta: llozin, vidën, çekrikun, rrotën dhe boshtin, rrafshin e pjerrët dhe pykën dhe të gjejë shembuj të makinave të thjeshta që 	<p>Arti figurativ për njohjen e ngjyrave, punëdore për njohje të formës, madhësisë, peshës dhe vëllimit të trupave.</p> <p>Muzikë për njohjen e instrumenteve muzikore me tela.</p>

		lëkunden (dridhen)	<p>mund t'i gjejë në shkollë dhe në shtëpi.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të tregojë shembuj të baraspeshimit të trupave duke u bazuar në lojërat e përditshme në shkollë dhe në shtëpi. - Të shpjegojë zërin si lëvizje lëkundëse të trupave: dridhje të telave të kitarës, çiftelisë, shiritit të lastikut, daulles, daires, pianos dhe veglave të tjera muzikore, pirunit akustik etj. dhe përhapjes së tij në ajër, ujë dhe metale. 	
III. Proceset Fizike	III. 2. Elektriciteti, magnetizmi dhe drita.	<ul style="list-style-type: none"> • Magnetet bashkëveprojnë mes vete me pole të veta pa u takuar fare. 	<ul style="list-style-type: none"> - Të demonstrojë tërheqjen dhe shtyerjen e poleve të njëjta magnetike pa u takuar fare, orientimin e gjilpërës magnetike në drejtim veri- jug dhe të gjejë shembuj të bashkëveprimit dhe të zbatimit të magnetëve në jetën e përditshme. 	Punëdore, për gjetjen e mbajtëseve në të cilat duhet të varen magnetet me fije najloni me qëllim të demonstrimit të bashkëveprimit të tyre.
IV. Toka dhe hapësira	IV.1 Rrethina ime	<ul style="list-style-type: none"> • Njeriu dhe rrethina • Orientimi në natyrë (Skica, harta, globi) 	<ul style="list-style-type: none"> - Të identifikojë objektet kryesore në rrethinë (mal, kodër, fushë, lumë, liqe etj.). - Të përshkruajë veçoritë fizike të objekteve natyrore (formën, lartësinë, 	

			<p>largësinë dhe madhësinë).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të vlerësojë se ajri, uji, toka dhe bota e gjallë janë qenësore për rrethinën. - Të dallojë anët kryesore të botës (veri, jug, lindje dhe perëndim). - Të përshkruajë vendosjen e objekteve në natyrë. - Të tregojë se objektet, pjesët e sipërfaqes dhe tërë Toka mund të paraqiten në letër, glob të zvogëluara dhe me shenja të veçanta 	
IV. Toka dhe hapësira	IV.2. Toka, sistemi diellor dhe gjithësia	<ul style="list-style-type: none"> • Dita, nata dhe stinët e vitit • Kosova – Vendi im 	<ul style="list-style-type: none"> - Të përshkruajë vetitë e Tokës, Diellit dhe Hënës. - Të tregojë se Dielli është burim i dritës, nxehtësisë dhe jetës në Tokë. - Të përshkruajë arsyet e ndërrimeve të ditë-natës, stinëve të vitit dhe ndryshimet e motit. - Të matë me termometër temperaturën e ajrit. - Të tregojë pozitën e Kosovës në hartë dhe fqinjët e saj. - Të përshkruajë veçoritë elementare natyrore (relievin, ujin, ndryshimet e motit, botën bimore dhe shtazore) në Kosovë. 	

UDHËZIME METODOLOGJIKE

Për realizimin me sukses të planit dhe programit të lëndës Njeriu dhe natyra është e domosdoshme të zbatohen metoda, teknika e forma të shumëllojta të punës dhe një kompleks i tërë procedurash (informacion i ri, përsëritje, përforsim, ushtrime, detyra, punë me projekte, punë praktike, mjete materiale teknike, siç janë: vizatime, peizazhe, diagrame, modele, grafikone, kimikate, enë kuzhine, enë laboratorike, instrumente dhe mjete të tjera teknike bashkëkore – kompjuter, internet etj.).

Përzgjedhja e metodave është kompetencë e mësimitdhënësit të lëndës. Ajo bëhet në përshtatje me nevojat dhe kërkesat e nxënësve, me natyrën e përmbajtjes së temës mësimore, me bazën didaktike, me nivelin e formimit të nxënësve etj.

Metodat dhe teknikat e punës me nxënës duhet të jenë të kombinuara dhe të shumëllojta, ngase nxësin dinamikën e orës mësimore, thyejnë monotoninë dhe motivojnë nxënësit për mësim.

Metodat, teknikat dhe format e punës me nxënës janë po aq të shumëllojta sa edhe llojet e mësimnxënies. Ato duhet të jenë në funksion të përvetësimit më të lehtë të përmbajtjeve mësimore dhe zbatimit më të shpejtë e më të saktë të njohurive, shprehive, shkathësive, qëndrimeve dhe vlerave të tjera, participojnë në tërësinë e formimit të personalitetit për t'u përballur me sfidat jetësore.

Duke synuar përmbushjen e kërkesave për nxënie cilësore, sugjerohen disa metoda, forma dhe teknika të ndryshme të punës:

- Mësimdhënie e drejtpërdrejtë (shpjegimi, sqarimi, ushtrimet praktike dhe shembujt);
- Mësimdhënie joedrejtëpërdrejtë (shqyrtimi, zbulimi, zgjidhja e problemeve);
- Mësimdhënia me anë të pyetjeve (teknika e pyetjeve drejtuar nxënësve);
- Diskutimi dhe të nxënit në bashkëpunim (në grupe të vogla, grupe më të mëdha dhe me të gjithë nxënësit);
- Mësimdhënie përmes të menduarit (të menduarit kritik, krijues, zgjidhjes së problemeve me kompjuter);
- Të mësuarit përmes projekteve, punëve kërkimore në terren;
- Mësimdhënie përmes vrojtimit, demonstrimit dhe eksperimentit;
- Të mësuarit dhe të nxënit përmes mjeteve multimediale e në veçanti përmes kompjuterit;

- Vetëhulumtimi;
- Të mësuarit në natyrë dhe vizitave në objekte industriale.

Në të gjitha rastet zbatimi i metodave apo i teknikave mësimore duhet të shoqërohet me përdorimin e materialeve dhe të mjeteve përkatëse didaktike, pa të cilat nuk mund të arrihen rezultatet e pritura.

VLERËSIMI

Vlerësimi është veprimtari dhe instrument që përdoret për të matur punën dhe arritjet e nxënësve. Ai luan rolin e një aparati matës që bën të qartë situatën në të cilën ndodhet nxënësi, stafi arsimor, shkolla dhe komuniteti i saj. Vlerësimi i një sistemi të gjerë që mbështetet në procesin e të nxënësve përfshin këto forma të vlerësimit:

- formues
- diagnostikues
- përmbledhës dhe
- motivues

Vlerësimi i vazhdueshëm pas çdo teme mësimore jep rezultate më të mira. Ai nuk mat vetëm njohuritë e fituara, por edhe vlerëson shkallën në të cilën ka arritur një veprim edukativ, i cili lë gjurmë në personalitetin e nxënësit. Vlerësimi përfundimtar përfshin aktivitetin e përgjithshëm të të nxënësve (përgjigjet me gojë, sjelljet në grup, aftësitë që i fitojnë gjatë punës eksperimentale, detyrat e shtëpisë, rezultatet e testeve dhe të punimeve me shkrim etj.).

Vlerësimi i nxënësve përfshin tri fusha kryesore:

- aftësitë njohëse (kognitive);
- aftësitë emocionale (afektive) dhe
- aftësitë psikomotorike.

Mësimdhënësi përzgjedh dhe përdor mjete e teknika të shumëllojta të vlerësimit dhe pas zhvillimit të përmbajtjeve të programit, nxënësit vlerësohen me nota (për një temë, për një tërësi temash, për një gjysmëvjetor dhe në fund të vitit shkollor). Vlerësimi duhet të jetë transparent ndaj nxënësve, prindërve, administratorëve të arsimit dhe komunitetit.

Përfundimet e vlerësimit i shërbejnë mësimdhënësit për arritjen e qëllimeve të ndryshme:

1. Të sigurojë informacione rreth përparimit të nxënësve;
2. T'u sigurojë nxënësve informacion mësimor;
3. Për motivimin e nxënësve;
4. Të shënojë përparimin e nxënësve;
5. Të sigurojë realizimin e objektivave aktualë;
6. Të vlerësojë gatishmërinë e nxënësve për nxënie në të ardhmen;
7. Të reflektonë për përmirësimin e mësimdhënies bazuar në vlerësimin e të tjerëve dhe në vetëvlerësim.

BURIMET DHE MJETET MËSIMORE

Që të realizohet me sukses mësimdhënia dhe mësimnxënia e planit dhe e programit të kimisë, mësimdhënësit dhe nxënësit duhet të shfrytëzojnë burime dhe mjete të ndryshme të informimit:

- 1) Literaturë për lëndën Njeriu dhe natyra në gjuhën shqipe dhe gjuhë të huaja botërore.
- 2) Revista profesionale dhe shkencore, fjalorë, enciklopedi.
- 3) Fotografji, atlasë, modele, skema, diagrame, makete, harta, globe etj.
- 4) Pajisje multimediale (programe të kompjuterëve, interneti, CD).
- 5) Aparat TV me videorekorder, grafoskop, fotoslajde, videokaseta që përmbajnë materiale të ndryshme shkencore me interes për nxënësit.
- 6) Literaturë tjetër e nevojshme që ekziston në biblioteka dhe mjetet e tjera që gjenden në treg.

Është kompetencë dhe liri e mësimdhënësit që, varësisht nga kushtet në të cilat punon shkolla, të zgjedhë burimin e informacionit dhe mjetet ndihmëse mësimore, duke i kushtuar vëmendje baraspeshës së të dhënave eksperimentale, gojore, vizuele, me theks të veçantë në atë që është qenësore për të mësuar. Kjo përzgjedhje gjithnjë duhet të bëhet duke e ruajtur dhe duke e ngritur nivelin e cilësisë së mësimdhënies dhe të mësimnxënies.

Kjo liri e të zgjedhurit të burimeve mësimore duhet t'i takojë edhe nxënësit.

HYRJE

Edukta qytetare synon të përgatisë nxënësit qytetarë të ardhshëm aktivë. Lënda e edukatës qytetare u ndihmon nxënësve të vetëdijësohen për identitetin dhe sigurinë e tyre personale, të mësojnë të komunikojnë, të respektojnë besimet dhe vlerat kulturore në një shoqëri shumetnike, të kuptojnë mirë të drejtat dhe përgjegjësitë e individëve në familje, shkollë dhe komunitet, si dhe të njihen me natyrën e funksionimit të demokracisë. Kjo lëndë përpiqet të edukojë një qytetar të pajisur me shprehitë dhe të kuptuarit e proceseve të cilat i aftësojnë ata të shohin, të gjykojnë, të vendosin dhe të veprojnë drejt.

QËLLIMET

Qëllimet dhe parimet e përgjithshme të edukatës qytetare janë në harmoni me qëllimet e përgjithshme të arsimit të detyruar. Në veçanti, qëllimet që ky program ka lidhen me zhvillimin personal dhe social, kontributin në zhvillimin moral të nxënësve dhe përgatitjen për t'i bërë ata qytetarë të përgjegjshëm. Në këtë këndvështrim, lënda Edukatë qytetare synon:

- të krijojë kushte që nxënësi të përfitojë njohuri të nevojshme për demokracinë dhe qytetarinë;
- të mundësojë krijimin e qendrimeve dhe vlerave, mësimin e strategjive efektive të zgjidhjes së problemeve, pranimin kritik të informacionit dhe mjeteve të komunikimit;
- të kontribuojë në zhvillimin e vetëdijës së nxënësit se dukuritë janë të lidhura me njëra-tjetrën në mënyrë të kushtëzuar dhe se janë në ndërveprim reciprok;

- t'i zhvillojë njohuritë dhe aftësitë intelektuale të nxënësit, të domosdoshme për të kuptuar, analizuar dhe vepruar në jetën e përditshme;

OBJEKTIVAT

Nxënësi:

Të njohë

- tiparet e tij kryesore që e dallojnë atë nga të tjerët;
- tiparet e njerëzve që përbëjnë botën në të cilën ai jeton;
- rregulla të caktuara në veprimtari të ndryshme që zhvillohen në: familje, klasë, shkollë, lojë etj;
- mjetet kryesore të komunikimit: telefon, letër, telegram, internet etj.

Të kuptojë

- ku dallon dhe çfarë ka të ngjashme me anëtarët e familjes, me shokët e klasës etj.
- rëndësinë e vendosjes së rregullave në një veprimtari të caktuar
- rëndësinë e komunikimit me letra, mesazhe etj.

Të vlerësojë

- disa nga nevojat dhe dëshirat bazë të tij dhe të shokëve, duke bërë dallimin ndërmjet tyre;
- të drejtat dhe detyrat e pjesëtarëve të familjes;
- rolin e tij dhe të të tjerëve në familje, klasë, grup dhe komunitet;
- nevojën që ai ka për njerëzit dhe mjedisin që e rrethon;
- kulturën, vlerat dhe besimet në një shoqëri shumetnike.

Të zbatojë

- në praktikë, në situata të simuluar, sjellje të sigurt kur ecën në komunikacion;
- të përdorë fjalorin e duhur në një situatë të caktuar rrugore;
- gatishmërinë e tij për të ndjekur rregullat në veprimtari të përditshme në familje, grup, klasë, shkollë dhe komunitet;

- aftësi praktike në përdorimin e telefonit dhe shkrimin e një kartoline.

Të analizojë

- ndarjen e detyrave në familjen e tij,
- rregulla të thjeshta, në bashkëpunim me të tjerët, në veprimtaritë e tij të përditshme,
- njerëzit që kanë vështirësi për të kuptuar dhe bërë gjëra të ndryshme dhe të tregojë gatishmërinë për t'i ndihmuar ata etj.,

Të sintetizojë

- aspekte të ndryshme të jetës në familjen e tij me atë të familjeve të tjera (ushqimin, orënditë, organizimi i kohës së lirë);
- rëndësinë e punës së përbashkët për plotësimin e nevojave dhe dëshirave të individëve dhe të grupeve ku ata bëjnë pjesë.

Të zhvillojë qëndrime dhe vlera

- se diversiteti kulturor, fetar dhe gjuhësor është begati e një shoqërie demokratike,
- përmes shfaqjes së qëndrimit kritik ndaj mënyrës së komunikimit me të tjerët në shtëpi, shkollë dhe komunitet,
- duke qenë tolerant ndaj anëtarëve të komunitetit ku jeton,

STRUKTURA E PROGRAMIT

Kategoritë	Nënkategoritë	Numri i orëve
ZHVILLIMI INDIVIDUAL DHE IDENTITETI	Identiteti, rritja dhe ndryshimi Siguria dhe mbrojtja	9
GRUPET DHE INSTITUCIONET	Familja Shkolla	12
KULTURA	Gjuha dhe komunikimi Vlerat kulturore dhe besimet	9
KOHA DHE NDRYSHIMET	Koha dhe njeriu	7

ZHVILLIMI INDIVIDUAL DHE IDENTITETI

Identiteti, rritja dhe ndryshimi. Siguria dhe mbrojtja

Nxënësi të përvetësojë përmbajtjen e koncepteve themelore për identitetin personal (unin e tij), rritjen, tiparet e tij personale, të drejtat dhe përgjegjësitë e tij, nevojat, dëshirat, besimin, vetëbesimin, vendim-marrjen etj.

Të zotërojë përmbajtjen e koncepteve si: siguri, siguri personale, mbrojtje, mbrojtje personale, rrezik, situatë e rrezikshme, situatë e rrezikshme në rrugë, mbrojtje nga uji, zjarri, rryma elektrike, kujdes, sjellje, rregull e sjelljes në rrugë, në trafik, në shkollë, në park, në shitore, në lojë etj.

Rezultatet e pritshme

Nxënësi:

- ✓ radhitë disa nga tiparet që e karakterizojnë atë;
- ✓ vendos veten në një mjedis të caktuar (familje, klasë, lagje etj.) dhe të shohë veten si pjesë e tij;
- ✓ shpreh nevojat dhe dëshirat e tij;
- ✓ shpjegon ku dallon dhe çfarë ka të ngjashme me shokët e klasës, me anëtarët e familjes (gjyshërit, prindërit, vëllezërit, motrat etj.);
- ✓ kupton se plotësimi i nevojave, si: ushqimi, veshja, banesa, lojërat, mësimi etj., përbën një të drejtë elementare që i takon si atij, edhe të tjerëve;
- ✓ flet për rëndësinë e respektimit të rregullave të qarkullimit rrugor;
- ✓ identifikon disa nga rregullat e sjelljes së tij në shtëpi, në rrugë, në park, në lagje, në lojë etj.;
- ✓ dallon disa nga shenjat e rëndomta të trafikut që ai sheh ose ka parë dhe të tregojë nëse ato gjenden në rrugën e makinës ose të këmbësorit;
- ✓ përmend personat që mund ta ndihmojnë, të kalojë rrugën dhe të përshkruajë rolet e tyre;
- ✓ dallon se disa nga mjediset e lojës janë më të sigurta se të tjerat;
- ✓ të dijë dhe të respektojë rregullat e përdorimit të ujit, zjarrit, rrymës elektrike në shtëpi, në shkollë dhe gjetkë.

GRUPET DHE INSTITUCIONET

Familja. Shkolla

Nxënësi duhet të përvetësojë përmbajtjen e koncepteve bazë të këtyre dy nënkategorive, si: familje, shkollë, rol shoqëror, shtëpi-banesë; të kuptojë rolin, detyrat, të drejtat dhe obligimet e familjes dhe shkollës; të njohë trungun familjar, ndarjen e punëve në familje, rregullat në shkollë dhe familje, buxheti familjar, festat familjare, punë e përbashkët, punë në shtëpi, punë në klasë, punë në komunitet.

Rezultatet e pritshme:

Nxënësi:

- ✓ diskuton për ndryshimet në familje, në klasë apo në shkollë;
- ✓ përshkruan trungun e tij familjar (brezat në familje);
- ✓ përshkruan banesën ku jeton duke e krahasuar me banesat e shokëve apo të të afërmëve të tij.;
- ✓ vlerëson të drejtat dhe detyrat e pjesëtarëve të familjes;
- ✓ krahason aspekte të ndryshme të jetës në familjen e tij me atë të familjeve të tjera (ushqimi, orëditë, organizimi i kohës së lirë);
- ✓ përshkruan disa nga festat familjare, festat lokale dhe kombëtare;
- ✓ dallon rolet e veçanta që çdo individ ka në shoqëri (në: familje, klasë, grup, lagje etj.);
- ✓ të dijë rëndësinë e bashkëveprimit me të tjerët në familje, në klasë, në grup, në lagje etj., për të zgjidhur probleme të ndryshme;
- ✓ demonstroi dëshirë dhe shkathhtësi për respektimin e rendit shtëpiak në shkollë;
- ✓ përshkruan shembuj nga jeta shkollëse se si shkolla është e hapur për të gjithë që e dëshirojnë atë.

KULTURA

Gjuha dhe komunikimi. Vlerat kulturore dhe besimet

Nxënësi të përvetësojë përmbajtje programore lidhur me komunikimin, format e komunikimit, mjetet e komunikimit si: letrat, mesazhet, telefoni, shtypi, televizioni, **interneti** etj.

Të zotërojë konceptet themelore për vlerat kulturore dhe besimet, diversitetet etnike, gjuhësore, fetare dhe gjinore si begati e shoqërisë, dashurinë, tolerancën dhe ndihmën e ndërsjellë ndërmjet njerëzve etj.

Rezultatet e pritshme

Nxënësi:

- ✓ përshkruan mjetet kryesore të komunikimit: telefon, letër, telegram; **internet**;
- ✓ vlerëson marrjen e informacionit për ngjarje të ndryshme nga radio, televizioni, kompjuteri (interneti) dhe gazetat;
- ✓ dëshmon konkerisht mirësjellje gjatë komunikimit;
- ✓ shpreh gatishmërinë për t'i ndihmuar ata që kanë vështirësi për të komunikuar;
- ✓ vlerëson nevojën që ai ka për njerëzit dhe mjedisin që e rrethon;
- ✓ shpjegon rëndësinë e tolerancës, dashurisë dhe mirëkuptimit ndërmjet njerëzve;
- ✓ organizon festat, duke dhënë kontribut vetjak në punën e përbashkët në ditëlindjet (e shokut, shoqes), ditën e shkollës e festa të tjera.

KOHA DHE NDRYSHIMET

Koha dhe njeriu

Në nënkategorinë Koha dhe njeriu nxënësi duhet të zotërojë konceptet themelore si: zhvillimi, ndryshimet, teknologjia; koha: e kaluara, e sotmja dhe e ardhmja; burimet natyrore, mjedise gjeografike, mjetet e punës, etj.

Rezultatet e pritshme

Nxënësi:

- dallon konceptet kohore si: e shkuar, e tashme dhe e ardhme;
- krahason jetesën, banesën, veshjen, ushqimin, komunikacionin sot me atë të gjyshërve të tij (përmes fotove, tregimeve);

- jep shembuj që tregojnë për mënyrën e ndryshimit të jetesës në komunitetin e tij;
- identifikon njerëzit më të shquar të komunitetit ku jeton, të cilët kanë ndihmuar në zhvillimin e vendit;
- përdorë burime të ndryshme për të kuptuar dhe rindërtuar të kaluarën, si letra, ditarë, intervista, libra, fotografi, etj.;
- përshkruan sesi njerëzit kanë krijuar vendet e tyre të banimit dhe si e kanë ndryshuar jetën e tyre.

LIDHJE NDËRLËNDORE

Edukata qytetare, si pjesë e grupit të lëndëve shoqërore, përveç se është në veten e saj multidisiplinare, gërshetohet edhe me programet dhe përmbajtjet e lëndëve të tjera shoqërore si histori dhe gjeografi, gjuhë dhe komunikim, por dhe me matematikën, fizikën, artet, edukimin fizik, etj.

Gjuha dhe komunikimi: Esetë dhe shkrimet për temat e qytetarisë si p.sh., “Kush jam unë?”, apo dhe përdorimi i gazetave, revistave, pjesëve letrare dhe shkrimeve të tjera që trajtojnë ngjarje dhe episode nga jeta e përditshme janë një urë lidhëse e trajtimit të temave të qytetarisë me fushën e gjuhës dhe të komunikimit. Gjuha amtare dhe e huaj shërbejnë mjaft për të dhënë tablonë e plotë të qytetarisë globale.

Artet: Përgatitja e materialeve ilustruese si posterë, albume, si dhe efekte të tjera vizuale për një vetëdijësim qytetar demokratik në funksion të pjesëmarrjes aktive dhe qytetarisë sa më të mirë është një mundësi e vazhdueshme e lëndës së Edukatës qytetare me artet figurative. Kjo ndërlidhje mund të përdoret në tema si nevojat dhe të drejtat e njeriut, rregullat e klasës, shtëpisë dhe komunitetit, etj. Edukimi artistik përmes këngëve, valleve popullore dhe atyre të huaja, po ashtu rrit peshën e ndërveprimit të edukatës qytetare me muzikën.

Matematikë: Përdorimi i numrave lidhur me tema aktuale të edukatës qytetare, interpretimi i të dhënave që lidhen me zgjidhjen e problemeve sociale brenda grupit, krijojnë po ashtu mundësi për qasje ndërlëndore.

Edukim fizik: Zhvillimi i veprimtarive të ndryshme sportive që lidhen me përkujtimin e datave të ngjarjeve dhe personave që kanë kontribuar në krijimin e vizionit të qytetarit në botë apo në vend, po ashtu janë një mundësi pozitive që favorizon lidhjen ndërlëndore.

UDHEZIME METODIKE

Me qëllim të realizimit të programit mësimor në këtë lëndë mund të organizohen takime me njerëz, mund të shfrytëzohen burime të ndryshme dhe të simulohen raste për zgjidhje:

- Takime me njerëz të ndryshëm të komunitetit (vëzhgime, intervista, anketime, bashkëbisedime, konsulta me ekspertë etj.),
- Përdorimi i publikimeve të ndryshme (gazeta, buletine informacione, tekste, videokaseta, dramatizime, posterë etj.),
- Simulime (lojërat me role, simulimi i diskutimeve ose i situatave nga fusha të ndryshme të veprimtarive publike etj.).

Përveç metodave tradicionale, në lëndën e Edukatës qytetare në shumë raste mund të zbatohet **loja me role**. Për zbatimin e kësaj forme të punës është e domosdoshme të bëhet **simulimi** i një ngjarjeje. Nxënësit marrin role, p.sh., të mësuesit, drejtorit të shkollës, prindërve, policit të qarkullimit rrugor, anëtarëve të ndryshëm të komunitetit, etj. Mësuesi në këtë rast luan rolin e koordinatorit, ndërsa të gjithë nxënësit e klasës marrin pjesë aktive në këtë proces. Ata mund të ndahen sërish në grupe p.sh., grupi i punëtorëve që mbrojnë natyrën dhe parqet, grupi i fëmijëve që nuk respektojnë rregullat e caktuara për mjediset publike, etj. Gjatë një ore mësimi mund të debatohet rreth asaj se si është çështja, cilat janë rrugëzgjidhjet e problemit për të cilin debatohet, etj.

Theks i veçantë në metodologjinë e punës duhet t'u kushtohet metodave aktive të punës, si: Puna me projekte, mësimi problemor, mësimi me bashkëpunim, biseda, vëzhgime, puna në mjedise konkrete (me organizata të ndryshme të komunitetit) etj.

Si forma të punës, mësimdhënësve u sugjerohet të organizojnë punën në klasë me çifte dhe grupe. Ndarja e nxënësve në çifte dhe grupe, u jep atyre mundësi për pjesëmarrje dhe bashkëpunim. Me këtë rast nxënësve të ndarë në çifte dhe grupe u jepen 5 minuta kohë për të vendosur p.sh., Cili është roli i babait dhe i nënës në familje? Kjo mund të arrihet përpara se të nisë diskutimi i gjithë klasës. Nxënësve duhet t'u tregohet koha për të cilën do të zgjidhet problemi. Ata ndahen në grupe apo çifte, ndërsa mësuesi luan rolin e mbikëqyrësit, dhe sipas nevojës edhe jep udhëzime apo sqarime. Në përfundim të orës mësimore, çiftet apo grupet raportojnë para gjithë nxënësve të klasës. Secili grup duhet ta këtë përfaqësuesin i cili raporton para klasës.

UDHËZIME PËR VLERËSIM

Vlerësimi i nxënësve në lëndën e Edukatës qytetare duhet të jetë i përhershëm. Ky vlerësim ka qëllime të shumëfishta. Kështu përmes vlerësimit:

- sigurohen informacione për përparimin e nxënësit;
- nxënësit aftësohen të krahasojnë arritjet e tyre me rezultatet e pritshme. Në këtë mënyrë nxënësi do të bëjë edhe vetëvlerësimin e asaj që ka arritur të zotërojë;
- sigurohet motivimi i nxënësve për punë të mëtejshme;
- sigurohet edhe realizimi i objektivave.

Llojet e vlerësimit

Në të gjitha lëndët mësimore ekzistojnë lloje të ndryshme vlerësimi. Në lëndën e Edukatës qytetare mund të zbatohen disa lloje vlerësimi. Secili prej tyre ka qëllime të caktuara.

Vlerësimi duhet të jetë i përhershëm, duke filluar që nga orët e mësimin, veprimtaritë praktike e deri te vlerësimi përmes testeve zyrtare. Në klasë, gjatë orës së mësimin mund të bëhen këto vlerësime:

- vlerësimi i rëndomtë gjatë pjesëve të ndryshme të orës;
- vlerësimi i detyrave të shtëpisë;
- vlerësimi i projekteve të realizuara individualisht ose në grup;
- vlerësimi me testeve të hartuara nga vetë mësuesi.

Kriteret për vlerësimin e nxënësve janë përcaktuar qartë në Udhëzimin Administrativ për vlerësimin e shkallës së arritshmërisë së nxënësve.

LITERATURA

Literatura për përmbajtje

1. Grup autorësh, Edukata shoqërore, kl.I,II,III,IV, botime të Librit Shkollor, Prishtinë, 2002,2003,2004

2. Grup autorësh, Edukata qytetare, kl.V,VI,VII,VIII, botime të Librit Shkollor, Prishtinë, 2002,2003,2004
3. Shemsi Krasniqi, Edukatë qytetare, kl.VI, botues “Dukagjini”, 2004
4. E.Mato, B.Shatri, Edukatë qytetare, kl.VI, botues Libri Shkollor, 2004
5. E.Mato, B.Shatri, Edukatë qytetare, kl.VII, botues Libri Shkollor, 2004
6. E.Mato, B.Shatri, Edukatë qytetare, kl.X, botues Libri Shkollor, 2004
7. D.Hoti, N.Zabeli, Edukatë qytetare, kl.XI, botues Libri Shkollor, 2005
8. Grup autorësh, Standardet e arritjes së lëndës së edukimit qytetar, Tiranë, 2003
9. Grup autorësh, Qytetaria 1, Tiranë, 2000
10. Xhemajli Beluli, Kultura qytetare, Shkup, 2002

Literatura për metodologji të mësimdhënies

1. Bardhyl Musai, Psikologjia e edukimit, Tiranë, 2002
2. Bardhyl Musai, Metodologjia e mësimdhënies, Tiranë, 2003
3. Grup autorësh, Qeverisja dhe udhëheqja në arsim, KEC-i, Prishtinë, 2003
4. Grup autorësh, Edukimi ndërkulturor dhe i të drejtave të njeriut në shkollë, Tiranë, 2003
5. Bonnie Miller, Si të krijohet kontakti i suksesshëm me nxënësit, QPEA, 2003
6. Bonnie Miller, Komunikimi me fëmijë, Doracakë për prindër e arsimtarë, QPEA, 2003
7. Osman Buleshkaj-Robert C. Mizzi, Mesazhe nga klasa, KEDP, Prishtinë, 2003

HYRJE

Muzika është pjesë e formimit kulturor dhe nevojë e përhershme e njeriut. Ajo komunikon në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe kreative me tërë qenien e tij, duke ia formuar mjedisin tingëllor. Nisur nga roli i muzikës në jetën e njeriut dhe ndikimit që ka në të, del dhe rëndësia e formimit edukativ-muzikor.

Edukata muzikore bën të mundshme:

- dëgjim selektiv dhe aktiv të muzikës në programet e mediave dhe shfaqjeve muzikore;
- pjesëmarrje në formacione korale - instrumentale dhe në veprimtari të tjera muzikore;
- arsimim të mëtejshëm i cili nxit interesim më të gjerë për muzikën, përkatësisht përgatitjen për ndonjë profesion ku muzika është pjesë përbërëse.

QËLLIMET

Lënda ka për qëllim:

- **Të sjellë gëzim, emocione dhe të zgjojë interes për veprimtari të ndryshme muzikore;**
- **Të zhvillojë dhe të ngrisë muzikalitetin në vazhdimësi;**
- **Të ndikojë në formimin e qëndrimit pozitiv ndaj muzikës kombëtare dhe botërore;**
- **Të edukojë për mjedis të shëndoshë tingëllor;**
- **Të zhvillojë kriteret për vlerësim dhe mendim kritik;**

OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM DHE SPECIFIKË

Nxënësit do të:

- ***muzikojnë në mënyrë të përbashkët dhe individuale:***
  - këndojnë këngë popullore dhe artistike shqiptare dhe të popujve të tjerë, sipas imitimit (veshit) dhe simboleve grafike, pa dhe me shoqërim instrumental;
  - luajnë në vegla muzikore ritmike dhe melodike (popullore dhe të ORF-it), sipas imitimit dhe simboleve grafike;
  - zhvillojnë kulturën vokale (qëndrimi, frymëmarrja, artikulimi, këndimi i bukur dhe shprehjeplotë, gradacionet në temp dhe në dinamikë);
  - përmes ligjërimeve dhe lëvizjes zhvillojnë ndjenjën ritmike.
- ***zhvillojnë aftësinë për dëgjim aktiv përjetues dhe analitik të muzikës:***
  - vërejnë dhe dallojnë karakterin shprehës , mjetet dhe formacionet interpretuese në veprat muzikore të dëgjuara;
  - dallojnë llojet (gjinitë) dhe zhanret e ndryshme muzikore përmes dëgjimit dhe interpretimit;
  - dallojnë cilësitë e tingullit muzikor , lëvizjet e melodive, gradacionet në temp dhe ngjyrimet dinamike gjatë këndimit dhe veprimtarive të tjera muzikore;
- ***zhvillojnë të shprehurit kreativ:***
  - nxiten për shprehje të përjetimeve dhe përfytyrimeve muzikore përmes lëvizjes, vallëzimit, shprehjes figurative dhe gjuhësore sipas prirjeve individuale;
  - nxiten për shprehje kreative ritmike dhe melodike në bazë të imagjinimeve tingëllore individuale

<i>Prej lojës dhe përjetimi muzikor kah njohja e vetëdijshme</i>	<i>PËRMBAJTJET TEMATIKO INFORMATIVE</i>	<i>SHEMBUJT</i>
<p>I N T E R P R E T I M</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Përmes instrumenteve ose me zë shoqërojnë në ostinato këngë popullore dhe artistike të jë zëshe të cilat janë të përshtatshme nga përmbajtja, karakteri shprehës dhe ambitusi me aftësitë perceptuese dhe përjetuese të kësaj moshe</i> ▪ <i>Kultivojnë traditën muzikore kombëtare</i> ▪ <i>Në vegla muzikore (fëmijërore, të ORF-it dhe të tjera) interpretojnë shoqërime dhe kompozime të shkurtra instrumentale</i> ▪ <i>Ligjërojnë itmikisht vargje dhe i shoqërojnë ato me lëvizje të trupit dhe me vegla muzikore</i> ▪ <i>Aplikojnë teknikën elementare të të kënduarit dhe luajtjes instrumentale me formësim estetik</i> 	<p><i>Me muzikë në vitin e ri shkollor.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Kujtimet muzikore nga pushimet</i> ▪ <i>Kori i shkollës</i> ▪ <i>Këngët popullore Begatia jonë</i> ▪ <i>Përmbledhja jonë e parë e këngëve</i> ▪ <i>Përmbledhja jonë tingëlluese</i> ▪ <i>Këndi muzikor</i> <p><i>Kohëzgjatja Muzikore</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Muzikën e masim</i> ▪ <i>Muzika përmban heshtjet dhe pushimet</i> ▪ <i>Urimet muzikore</i> ▪ <i>Këngë për ngjarje të veçanta</i> <p><i>Shtegtimi muzikor</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Këndojmë, interpretojmë, vallëzojmë</i> ▪ <i>Këngët dhe kompozimet më të dashura</i> <p><i>Muzika nga brezi në brez</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Këngë të vjetra, veglat dhe valët nga treva jonë</i> 	<p><i>Zilja Jonë, F. Beqiri</i> <i>Dal nga dal po vjen behari (patriotike).</i> <i>Librat rrinë radhë radhë -didaktike</i> <i>Viti I Ri, V. Filaj</i> <i>B.Mulliçi, Pushimet dimërore</i> <i>Këngë Labe</i> <i>Biçikleta, D.Rudi</i> <i>Bleta – Didaktike</i> <i>Mësuesja ime, N.Kaba</i> <i>Pranvera</i> <i>Gjyshja, B. Shema</i></p> <p><i>Ligjërimet</i> <i>Tym tym koko tym</i> <i>Vjeshta</i> <i>Nina nana</i> <i>Ora</i> <i>Shiu pikëlon</i> <i>Rona rona</i> <i>I fuqishmi</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>dallojnë ngjyra tingëllore nga natyra dhe krijimtaria artistike dhe me to shprehin përjetimet dhe imagjinimet e tyre</i> ▪ <i>interpretojnë në mënyrë të re këngë</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Interpretohen lëvizje në temp e në masë të kompozimeve që i këndojnë dhe i luajnë me vegla</i> ▪ <i>Zgjedhin veglën për interpretim ose shoqërim të këngës</i> 	

<p>K R I J I M</p>	<p><i>dhe ligjërime ritmike në mënyrë përjetuese dhe estetike</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>sajojnë shoqërim me vegla muzikore fëmijërore për këngët dhe ligjërimet</i> ▪ <i>plotësojnë ritme dhe melodi dhe u përgjigjen pyetjeve muzikore</i> ▪ <i>krijojnë melodi të reja për vargjet dhe vargje për melodi</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Zgjedhje e lirë e lëvizjeve për muzikën e dëgjuar</i> ▪ <i>Imitimet muzikore</i> ▪ <i>Plotësojmë mendimet muzikore</i> ▪ <i>Pyetjet dhe përgjigjet muzikore</i> ▪ <i>Krijojmë përfytyrime muzikore</i> 	
<p>D Ë GJ I M</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>dëgjojnë me vëmendje kompozime të ndryshme nga muzika programore dhe absolute</i> ▪ <i>shprehin përshtypjet e tyre mbi përjetimin muzikor</i> ▪ <i>përcjellin shfaqje muzikore</i> ▪ <i>përcjellin ngjarjet kulturore në mjedisin e tyre</i> ▪ <i>Vallëzojnë</i> 	<p><i>Me muzikë në përralla dhe tregime</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Përralla nga baleti</i> ▪ <i>Përralla muzikore</i> <p><i>Muzika lëvizja dhe vallzimi</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Luajmë vallen</i> ▪ <i>Me lëvizje dhe vallzim shprehim përmbajtjet e muzikës</i> ▪ <i>Bisedat muzikore</i> <p><i>Me vëmendje dëgjojmë zërat</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Zërat e veçantë muzikorë – tingujt</i> ▪ <i>Tingujt sajojnë melodinë</i> ▪ <i>Kënga përmban tekstin dhe melodinë</i> ▪ <i>Instrumentet prodhojnë tinguj të lartë dhe të thellë</i> 	<p><i>F. Beqiri Ninula (Piano)</i> <i>Z. Ballata Nënës (Kor)</i> <i>V. Gjini Variacione (Klarinetë dhe Piano)</i> <i>M. Kaçinari Loja e Bariut</i> <i>V. Beqiri: "744S" Kuartet saksofonash</i> <i>M. Mengjiqi "Valle" (perkusione, piano)</i> <i>Gj. Gjevelekaj Miniaturë Vallja e Qitëlisë (Popullore)</i> <i>F. Qerimaj: Kabavangonr. 2 (muz. labe violinë klarinetë, piano)</i> <i>R. Dhomi: Trio harkor</i> <i>A. Peqi Valle (flaut e piano)</i> <i>V. Tole "Ç'u mbush mali (kor, piano)</i> <i>Donius Milhaud- Pranvera (piano)</i> <i>P. Çajkovski Kënga napolitane (Piano)</i> <i>K.S. Sans Elefanti</i> <i>Strauss Radecky Marsh</i> <i>Verdi Rigoleto (Ladona Mobile)</i> <i>R. Schubert Valsi Skocez</i></p>

UDHËZIME DIDAKTIKO-METODIKE

Edukimi muzikor në klasën III paraqet një vazhdimësi dhe thellim të disa komponenteve mësimore të cilat janë punuar edhe në klasët e mëparshme (1 dhe 2), sidomos në pikëpamje të përjetimit të dukurive të ndryshme muzikore . Në klasën e tretë vazhdon të prijë përjetimi i dukurive muzikore gradualisht, duke i inkuadruar elementet e notacionit grafik dhe simboleve si risi në fazën parapërgatitore për t'i njohur nxënësit me elementet e shkrimit –leximit muzikor . Me një planifikim të mirë, përmbajtjet programore nga veprimtaritë muzikore (interpretimi, dëgjimi dhe krijimi) të cilat u ofrohen nxënësve duhet të jenë në përputhshmëri me mundësitë e zhvillimit të tyre të përgjithshëm dhe atij muzikor në veçanti.

Mësimdhënia muzikore duhet të realizohet duke zbatuar shumëllojshmërinë në procesin mësimor në kuptim të kombinimit të veprimtarive bazë.

Mësimdhënësi do të zbatojë metoda dhe forma aktive të punës, të cilat garantojnë sukses në procesin edukativ-muzikor.

Veprimtaritë mësimore – muzikore (interpretimi, dëgjimi dhe krijimi) paraqiten të ndërlidhura dhe janë gati të pandashme, prandaj formulimi i njësive mësimore duhet të kombinohet me së paku dy veprimtari të ndryshme. Kjo duhet bërë, jo vetëm për shkak të natyrës së lëndës, por edhe t'u bëhet e mundshme nxënësve veprimtari aktive, varësisht nga aftësitë individuale të tyre.

Përmbajtjet programore mbështeten në:

1. Literaturën e përzgjedhur muzikore për dëgjim dhe interpretim;
2. Njohuritë, konceptet dhe ligjshmëritë muzikore, të cilat ndihmojnë në ngritjen e nivelit të arsimimit muzikor;
3. Informacionet për kulturën muzikore të mjedisit të nxënësit si dhe formimin e qëndrimit estetik dhe pozitiv ndaj krijimtarisë kombëtare dhe botërore.

INTEPRETIMI

Interpretimi si njëra ndër veprimtaritë themelore muzikore që u ofrohet nxënësve realizohet përmes këndimit dhe luajtjes në vegla muzikore mbështetëse në:

- Interpretimin e këngëve dhe lojërave popullore, ligjërimeve ritmike;

- Interpretimin e këngëve artistike për fëmijë;
- Përjetimin e dukurive ritmike e melodike (masat, cilësitë e tingullit, krahasimi i tonalitetit dur dhe mol etj.).

Në këndim zbatohet të kënduarit sipas veshit(imitimi) duke respektuar individualitetin e nxënësve dhe gradualisht zbatohet përdorimi i elementeve të notacionit grafik dhe përmes simboleve. Mësimdhënësi duhet të ketë kujdes në ambitusin e nxënësve dhe të synojë vazhdimisht për këndim të drejtë dhe të bukur, duke respektuar pozitën e drejtë gjatë këndimit, frymëmarrjen e duhur, shqiptimin dhe artikulimin e saktë si dhe inkorporimin e ngjyrimin dinamik dhe shprehjes emocionale.

Luajtja me vegla parasëgjithash ritmike zbatohet në shoqërimin e këngëve ose e lidhur me lëvizjen dhe vallëzimin.

DËGJIMI

Dëgjimi muzikor në klasën e tretë duhet realizuar duke iu përmbajtur objektivave të kësaj klase dhe duke synuar në dëgjim përjetues të shprehjes muzikore të veprës. Procedura metodike e dëgjimit duhet të realizohet me kujdes, duke pasur parasysh kohëzgjatjen përkatëse të veprës në funksion të përqendrimit të vëmendjes si dhe mundësinë për shprehje kreative në bazë të dëgjimit.

Dëgjimet duhet të jenë të shkurtra dhe të shpeshta. Dëgjimi i përsëritur i veprës u mundëson nxënësve të vërejnë dhe dallojnë gjithnjë mjete dhe elemente të reja nga shprehja muzikore. Gjatë dëgjimit duhet të insistohet në të vërejturit e mjeteve dhe formacioneve interpretuese, karakterin shprehës të veprës, ngjyrat e ndryshme tingëllore dhe elementet muzikore si ritmi, melodia , harmonia (në kuptim të diferencimit të tingëllimës në dur dhe mol). Mësimdhënësi bën përzgjedhjen e veprave për dëgjim nga shembujt e propozuar në programin mësimor, duke i ndërlidhur me përmbajtjet tematike dhe veprimtaritë e tjera (interpretimin, krijimin). Përgatitjet motivuese para dhe pas dëgjimit bëjnë të mundshëm dëgjim aktiv dhe të vëmendshëm.

KRIJIMI

Aktivitetet krijuese në këtë klasë kryesisht realizohen përmes lojës kreative, e cila mbetet shfaqja më thelbësore e kreativitetit të tyre.

Lëvizja dhe vallëzimi paraqesin aktivitetet bazë përmes të cilave nxënësit shprehin përjetimet e tyre muzikore, por inkurajohet edhe shprehja figurative dhe gjuhësore (kushtet e punës krijuese, pozita e arsimitarit).

VLERËSIMI

Mësimdhënësi bën vlerësimin e arritjeve të edukimit muzikor në mbështetje të kërkesave profesionale didaktike dhe psikologjike. Vlerësimi bëhet në kuadër të grupit, duke vlerësuar arritjet në zhvillimin muzikor individual të nxënësve në dëgjimin aktiv, interpretimin vokal-instrumental dhe punën krijuese.

Mësimdhënësi përcjell, evidencon dhe vlerëson aftësitë muzikore shkathtësitë interpretuese, dituritë informative, ndieshmërinë dhe interesimin e nxënësve.

Vlerësohet rinjohja dhe përjetimi i shprehjes muzikore në veprat e dëgjuara.

Interpretimi vokal dhe instrumental vlerësohet në bazë të përvetësimit të numrit të caktuar të këngëve dhe përmbajtjeve instrumentale, saktësisë melodike-ritmike dhe interpretimit të përjetuar. Vlerësimi duhet të jetë i baraspeshuar mes këndimit sipas veshit, tekstit notal dhe mënyrës së kombinuar gjithnjë duke pasur parasysh mundësitë individuale të nxënësve.

Mësimdhënësi duhet ta përcjellë dhe inkurajojë interesimin e nxënësit për shprehje kreative, në veçanti vlerësohet:

- rinjohja e veprave të dëgjuara;
- këndimi dhe luajtja instrumentale;
- diktimet melodike dhe ritmike;
- përgjigjet me gojë dhe me shkrim;
- prezantimi

Instrumente të tjera vlerësimi janë:

- testi,
- vetëvlerësim

Mësimdhënësi gjatë vlerësimit duhet të ketë parasysh standardet sipas nivelit dhe rezultateve të arritshmërisë në vartësi nga objektivat e parashtruar.

Puna me kor dhe orkestër është formë e veçantë dhe e obligueshme e edukimit muzikor në shkollën fillore, të mesme të ulët dhe të mesme të lartë. Në kor dhe orkestër marrin pjesë nxënësit me aftësi muzikore të theksuara dhe në bazë të interesit të tyre.

Këto forma të mësimdhënies muzikore paraqesin nivel të lartë interpretimi muzikor dhe e përfaqësojnë shkollën në të gjitha shfaqjet publike në shkollë dhe jashtë saj.

Puna me korin dhe orkestrën e shkollës, si bazë për formimin e jetës artistike, do të jetë e planifikuar dhe e matshme me orar. Mund të formohen kore edhe në nivelin e shkollës fillore dhe ora në kor zgjat sa ora mësimore, 45 minuta. Kjo punë e mësimdhëniesit llogaritet në normën javore mësimore të tij me fond javor prej 2 orë (në nivelin e parë). Gjatë vitit shkollor kori përgatit dhe prezanton program me kriterë artistike – pedagogjike.

HYRJE

Edukata figurative, këtë vit shkollor u bën të mundshme nxënësve mënyrën e perceptimit, përshkrimit dhe krijimit të trajtave natyrore e të krijuara nga njeriu, të rritë aftësinë e njohurive të përgjithshme dhe të mundësojë zbatimin funksional të segmenteve të tjera jetike. Mësimi dhe ngritja figurative për nxënësit e klasës së tretë ndihmon në zhvillimin e ideve kreative dhe nxitjen e imagjinatës për gjykim personal në kompleksivitetin e tërësisë hapësinore. Kjo lëndë gjithashtu ngrit vetëbesimin e nxënësve për punë të vazhdueshme vetjake e kolektive në zhvillimin e shkathtësive shprehëse dhe eksperimentim hulumtues;

- Mësimi figurativ tash arrihet përmes njohurive të fituara më parë në konstelacion të krijimeve personale dhe aftësive gjyquese për kategoritë e veçanta hapësinore;
- Procesi mësimor i Edukatës figurative arrihet me përkushtim aktiv të nxënësve dhe mësimdhënësit gjatë orëve mësimore në punë praktike e kërkimore, si dhe në përfëshirje aktive e interesim përmbajtësor të lëndës.

QËLLIMET

Programi mësimor i lëndës së Edukatës figurative ka për qëllim:

- Avancimin dhe zgjerimin e njohurive figurative për krijimet dhe fenomenet hapësinore me trajta natyrore e artistike, si dhe përdorimin dhe emërtimin e ngjyrave parësore (bazike) e dytësore (të përfituara).
- Fitimin e njohurive dhe përvojave më praktike për realizimin e detyrave të shtruara dhe zhvillimin e shkathtësive kreative, për arrijten e rezultateve sa më të mira në punë krijuese dhe përdorim të mjeteve realizuese.

OBJEKTIVAT

E përgjithshëm	Specifikë
<i>Nga përmbajtja programore e klasës së tretë, nxënësi do të jetë në gjendje:</i>	
➤ Të vështrojë dhe analizojë	<ul style="list-style-type: none"> • Hapësirën me forma, ngjyra e trajta përkatëse. • Modelet e zgjedhura për krijim.
➤ Të njoh dhe zotërojë	<ul style="list-style-type: none"> • Përvojat e mësuara më parë nga puna praktike dhe inspirimi. • Disa drejtime artistike për të përshkruar veprat e zgjedhura. • Materialin dhe mjetet e zgjedhura për krijim.
➤ Të veçojë	<ul style="list-style-type: none"> • Momentet më impresive nga pamjet dhe dukuritë. • Krijimet figurative gjatë vizitës në muze apo galeri arti.
➤ Të dallojë	<ul style="list-style-type: none"> • Llojet, madhësitë, dhe përbërjet e objekteve. • Dukuritë e shprehjeve vizuale.
➤ Të krijojë	<ul style="list-style-type: none"> • Shprehi pune dhe vetëbesim. • Punime sipas afinitetit personal. • Raporte komunikuese me shokët dhe mësimdhënësin.
➤ Të komunikojë	<ul style="list-style-type: none"> • Me shenja vizuale dhe art të aplikuar. • Për imagjinatën kreative dhe punimet e artit.

ORGANIZIMI I PËRMBAJTJES PROGRAMORE	
Kategoritë	Nënkategoritë
I. Të vërejturit dhe njohuritë	1. Relacionet në hapësirë.....(4 orë) 2. Raporti i formave.....(4 orë) 3. Përfshirjet sipërfaqësore.....(4 orë)
II. Të shprehurit dhe kreativiteti	1. Vija.....(8 orë) 2. Ngjyra .....(8 orë) 3. Harmonia dhe kontrasti.....(2 orë)
III. Analiza dhe vlerësimi	1. Degëzimi i artit.....(3 orë) 2. Komunikimi.....(2 orë) • Orë të zgjedhura .....(2 orë)

ORGANIZIMI I PËRMBAJTJES PROGRAMORE

I. Të vërejturit dhe njohuritë

- ✚ **Udhëzim:** Aftësimi i nxënësve për vrojtim hapësinor, në forma dhe përbërje sipërfaqësore të objekteve si dhe njohja thelbësore e doktrinave artistike gjatë shtjellimit të punëve kreative

Nënkategoritë	Temat mësimore	Udhëzime	Rezultatet e pritshme
<ul style="list-style-type: none"> • Relacionet në hapësirë (4 orë) 	<p>Njoftimi dhe zgjedhja e temave nga:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Planet hapësinore; më afër, në mes dhe më larg; (Shpjegimi dhe puna praktike me nxënës kur objektet e ndodhura më afër dallohen si më të mëdha). 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Vizatim e ngjyrosje – 4 orë, (lapsi i butë, ngjyra druri, flomasterë, ngjyra uji etj.)</i> 	<p>Nxënësit do të:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zhvillojnë aftësinë për dallim të relacioneve hapësinore në fushën e tyre pamore; • Vizatojnë dhe ngjyrosin punimet në mënyrë të lirë nga temat hapësinore;
<ul style="list-style-type: none"> • Raporti i formave (4 orë) 	<p>Njoftimi dhe zgjedhja e temave nga:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Madhësitë e formave; të mëdha, të vogla. ❖ Ngjyrat e formave; (Format më të afërta, ngjyrat më intensive dhe anasjelltas). 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Vizatim e ngjyrosje – 2 orë, (lapsi i butë, ngjyra druri, flomasterë, ngjyra uji etj.)</i> ○ <i>Modelim-2 orë, (plastelinë, letër me ngjyra, tekstil etj.)</i> 	<p>Nxënësit do të:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bëjnë dallimin dhe krahasimin e madhësive dhe ngjyrave në raport me forma. • Shprehen me punime formash dhe ngjyrash përkatëse.
<ul style="list-style-type: none"> • Përfshirjet sipërfaqësore 	<p>Krahasimi i sipërfaqeve të ndryshme dhe punimi i ndonjë shembulli në</p>	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Vizatim e ngjyrosje – 2 orë,</i> 	<p>Nxënësit do të:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dallojnë dhe punojnë

(4 orë)	bazë të: ❖ Tonaliteteve të ngjyrave; (në një sipërfaqe të caktuar ngjyra mund të jetë e plotë (100%), gjysmë e plotë (50%) dhe e intensitetit të ulët 20%). ❖ Strukturave sipërfaqësore; të objekteve në natyrë (të lëmuara dhe të vrazhda).	<i>(lapsi i butë, ngjyra druri, flomasterë, ngjyra uji etj.)</i> ○ <i>Kolazh -2 orë ngjitja e letrave shkëlqyese, fjetet e shkrepëses, kokrra orizi ose fasule etj.</i>	sipërfaqet me tonalitete të ngjyrave të ndryshme. • Pikturojnë e kolazhojnë një punim tematik.
---------	--	--	---

II. Të shprehurit dhe kreativiteti

✚ **Udhëzim:** Të shprehurit dhe kreativiteti të nxënësit të kësaj moshe pasqyrohet përmes punës kreative nga motivet e zgjedhura për krijim dhe përvoja kreative e fituar më parë në përfitim të shkathësive të reja gjatë përdorimit të vijave, ngjyrave dhe efekteve të tjera realizuese.

Nënkategoritë	Temat mësimore	Udhëzime	Rezultatet e pritshme
• Vija (8 orë)	Përcaktimi i temave të zgjedhura në bazë të modeleve për vizatim: • Peisazh; • Natyrë e qetë; • Portret; • Formë e aplikuar;	○ <i>Vizatim 6 orë, (lapsi i butë, ngjyra druri, flomasterë, ngjyra uji etj.)</i> ○ <i>Modelim-2 orë, (plastelinë, shkopinj, tel i butë etj.)</i>	Nxënësit do të: • Dallojnë llojet e vijave kryesore në objekte dhe punime. • Vizatojnë peisazhe, natyrën e qetë dhe portrete nga modelet e zgjedhura. • Shprehen me vija, ngjyra e

			<p>mjete të tjera krijuese gjatë zbatimit të formave të zgjedhura.</p> <ul style="list-style-type: none"> •
<ul style="list-style-type: none"> • Ngjyra (8 orë) 	<p>Njohja dhe përshtatja e temave për punë praktike me anë të:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Ngjyrave parësore -bazë; (e verdha, e kuqja dhe e kaltra). ❖ Ngjyrave dytësore -të përfituara; (nga kombinimi i ngjyrave bazike). ❖ Ngjyrave neutrale; (e bardha, e përhimta dhe e zeza). 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Vizatim e ngjyrosje- 6 orë, (lapsi i butë, ngjyra druri, flomasterë, ngjyra uji, ngjyra pastele etj.)</i> ○ <i>Modelim-2 orë, (plastelinë, shkopinj, gurë të vegjël, letër me ngjyra etj.)</i> 	<p>Nxënësit do të:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mbajnë në mend ndarjet e ngjyrave. • Përfitojnë shkathtësi krijuese me anë të ngjyrave. • Veçojnë dhe krijojnë punime nga përjetimet e rastit në bazë të ngjyrave dominuese në ndonjë objekt.
<ul style="list-style-type: none"> • Harmonia dhe kontrasti (2 orë) 	<p>Ushtrime praktike për realizimin e një kolazhi të thjeshtë tematik në bazë të:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Materialeve me ngjyra; 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Kolazh, (përdorimi i letrave, tekstileve apo materialeve të tjera me ngjyra)- 2 orë.</i> 	<p>Nxënësit do të:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Shprehen me shembuj kreativë gjatë ngjitjes së letrave ose materialeve të tjera me ngjyra.

III. Analiza dhe vlerësimi

- ✚ **Udhëzim:** Kjo kategori, këtë vit shkollor shtron nevojën e njohurive të para për degëzimin e artit vizuel në përgjithësi, si dhe rrit aftësinë e komunikimit masiv në relacione të ndryshme kohore e pamore.

Nënkategoritë	Temat mësimore	Udhëzime	Rezultatet e pritshme
<ul style="list-style-type: none"> • Degëzimi i artit (3 orë) 	<p>Njohja me ndarjet e artit pamor në:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Artin figurativ: (vizatimi, piktura, skulptura, grafika). • Artin e aplikuar: (disejti grafik, disejti industrial, qeramika, tekstili). 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Mësim teorik për ndarjen e artit-1 orë.</i> ○ <i>Demonstrim konkret me shembuj nga fusha e Artit figurativ e aplikativ-2 orë, (demonstrim me punime, fotografi, fotoslajde, internet etj).</i> 	<p>Nxënësit do të:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tregojnë ndarjen e artit dhe së paku nga dy drejtime të fushave përkatëse. • Jenë në gjendje të thurin një analizë të shkurtër për ndonjë vepër.
<ul style="list-style-type: none"> • Komunikimi (2 orë) 	<p>Njohja dhe komunikimi në bazë të:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Shenjave dhe simboleve; (shenjave në rrugë, dhe mjete të tjera komunikuese si në; libra, revista, posterë, simbole etj.) ❖ Pamjeve të lëvizshme; (reklamat televizive, filmat e vizatuar etj. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Rikrijimi i shenjave, i simboleve sipas zgjedhjes së lirë – 1 orë; (laps ose ngjyra të zgjedhura).</i> ○ <i>Punime të shenjave e të simboleve-1 orë; (plastelinë, tel i butë, shkopinj, letra të ndryshme etj.).</i> 	<p>Nxënësit do të:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Komunikojnë dhe shprehin imagjinatën e tyre kreative në bazë të formulimit të tyre; • Njohin shenjat kryesorë të komunikimit dhe paraqitjen e tyre në punime;

QASJET NDËRLËNDORE DHE NDËRPROGRAMORE

- ✚ Edukata figurative ka qasje ndërlëndore e programore, me të gjitha lëndët e tjera mësimore. Përshkrimet ilustrative në tekste dhe mjete të tjera mësimore, u ndihmojnë nxënësve që më lehtë t'i kuptojnë njësitë mësimore, por gjithashtu thurjet tekstuale e ndihmojnë zhvillimin e imagjinatës dhe përcaktimin më të drejtë.
- ✚ Kjo lëndë ka qasje ndërlëndore e programore me gjuhën shqipe, matematikën, punë-doren, muzikën, edukimin qytetar, edukatën fizike, por gjithashtu edhe me historinë, gjeografinë, biologjinë, fizikën e lëndë të tjera nga nivelet më të larta.
- ✚ Edukata figurative është lëndë gjithpërfshirëse dhe përmes saj, të kuptuarit logjik mund të zbatohet në procesin mësimor, duke trajtuar të drejtat e fëmijëve, ruajtjen e mjedisit, të drejtat gjinore, të drejtat racore, etj.

UDHËZIME DHE REKOMANDIME PËR PUNË PRAKTIKE

- ✚ Mësimdhënësi dhe shkolla duhet të angazhohen për pajisjen e kabineteve (klasave) me material, vegla e mjete konkretizimi. Sa më të pajisura të jenë këto kabinate ose klasa, aq më të suksesshme do të jenë rezultatet e pritshme.
- ✚ Shkolla duhet të sigurojë së paku hapësirën ekspozuese për punimet më të suksesshme të nxënësve, në mënyrë që inspirimi dhe motivimi për pjesëmarrje në këto përvoja të mbështetet në suksese dhe aktivitete të larmishme.
- ✚ Zbatimi i punës në grupe, do t'i motivojë nxënësit për bashkëpunim, tolerancë e disiplinë kolektive.
- ✚ Gjatë punës me nxënës, do të ketë dallime evidente në kuptimin e talentit të tyre, por mësimdhënia pedagogjike me udhëzime e rekomandime praktike do t'i inspirojë edhe nxënësit më pak të talentuar, në mënyrë që të mos shkaktohet demoralizimi dhe shkëputja e tyre nga lënda mësimore.
- ✚ Zgjedhja e temave më interesante në kuadër të planit dhe programit mësimor do të ndikojë në arritjen e rezultateve të kënaqshme të nxënësve gjatë orës mësimore.
- ✚ Mësimdhënësi, duhet të jetë aktiv gjatë orës mësimore, në mënyrë që të vëzhgojë dhe të korrigjojë aktivitetin e nxënësve dhe punën e tyre kreative.

VLERËSIMI

- ❖ Vlerësimi i rregullt dhe përcjellja e kujdesshme e përparimit të nxënësve gjatë mësimit figurativ nxit dhe motivon përkushtimin e tyre më të madh në arritjen e rezultateve sipas objektivave të parashtruar.
- ❖ Meqenëse vlerësimi i nxënësve në këtë lëndë kryesisht bëhet duke u mbështetur në komunikimin e tyre joverbal, mësuesi duhet të ketë parasysh edhe angazhimin e nxënësve për zhvillimin e njohurive të tjera nga fjalori figurativ ose komentimin e dukurive të tjera hapësinore.
- ❖ Për këtë lëndë, vlerësimin objektiv duhet kërkuar në bazë të arritjeve nga:
  - Kreativiteti individual i shprehjes së lirë në zotërimin e trajtave më të sakta nga detyrat e parashtruara;
  - Aktiviteti dhe përfshirja e nxënësve në punë grupore ose ekspozita të ndryshme (shkolllore);
  - Orjinaliteti dhe qasja përkushtuese në përfundimin e punimeve.
  - Njohja e drejtimeve të artit vizuel si dhe komunikimi verbal për termat, dukuritë dhe analizat tematike etj.

TEKSTET DHE MJETET E TJERA MËSIMORE

Me qëllim të lehtësimit të procesit mësimor, përveç teksteve mësimore, nevojiten edhe:

Mjetet dhe materiali mësimor si:

- Revista, fotografi, ilustrime, simbole, posterë, piktura etj.
- Fotoslajde, kompakt disqe (CD), kasete etj.
- Adresa në internet ([www.art attack.com](http://www.artattack.com), www.barbie.com).
- Modele të ndryshme (lojëra, kukulla-modele, makete, forma gjeometrike etj.).
- Lloje letrash me gramaturë e ngjyra të ndryshme;
- Lloje ngjyrash (lapsa, akuarel, temper, pastel etj.);
- Brusha, ngjitës, gërshërë, plastelinë, kocka të ndryshme, sapunë, tel të butë me mbështjellje plastike, kokrra fasule, oriz, lloje makaronash, lloje tekstilësh, pambuk etj.

HYRJE

Puna e dorës për klasën e tretë është vazhdimësi dhe zgjerim i njohurive paraprake nga kjo fushë dhe ka të bëjë me përvetësimin e njohurive dhe shkathtësive të nevojshme (puna me letër dhe karton, materialet dhe përpunimi i tyre, qepja, prodhimet bujqësore, njohja nga rreziqet, ndotja e mjedisit nga zhurmat) që parashihen për këtë nivel. Lënda e punës së dorës ndihmon në zhvillimin e gjithanshëm të nxënësve, duke zhvilluar aftësinë e tyre krijuese si dhe ato komunikuese.

Lënda ndihmon në formimin dhe në zhvillimin e koncepteve, si në punën e dorës, ashtu edhe në lëndë të tjera mësimore që zhvillohen në shkollë. Puna e dorës shërben edhe si mjet për të ruajtur trashëgiminë tonë kulturore.

QËLLIMET

Qëllimet kryesore të punës së dorës të nxënësit janë:

- Zhvillimi i një shprehje pozitive të nxënësit ndaj shprehisë në punë dore dhe rëndësisë së saj.
- Familjarizimi me mjedisin dhe motivimi i nxënësve që njohuritë e nxëna t'i shfrytëzojnë në jetë.
- Inkurajimi i nxënësve për të marrë ndonjë nisiativë dhe veprim të pavarur, duke pasur parasysh rregullat themelore të sjelljes në grupe, varësisht prej llojeve të ndryshme të veprimtarive që zhvillojnë.

OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM

Nxënësi duhet:

Të zhvillojë qëndrimet dhe vlerat

- Në kuptimin e përparësive dhe kufizimeve që i ofron lënda.
- Në kuptimin e sjelljeve personale (të jetë kooperativ, i hapur, tolerant, i ndershëm, i vullnetshëm, kritik, me nisëtiavë, etj.)

Të kuptojë

- Rëndësinë e përdorimit të materialeve sintetike si zëvendësim i materialeve natyrore.
- Rëndësinë ushqyese të frutave.
- Rëndësinë ushqyese të perimeve.

Të përshkruajë

- Proceset e larjes, pastrimit dhe krehjes së leshit.
- Proceset e tjerrjes, ngjyrosjes dhe endjes së pambukut.
- Fazat e kultivimit dhe të përpunimit teknologjik të drithërave.
- Proceset teknologjike të përpunimit të bimëve agrikulturore.
- Burimet kryesore të rreziqeve nga pajisjet dhe instalimet e ndryshme elektrike.

Të zbatojë

- Prerjen e materialeve përmes shembujve të ndryshëm, duke përdorur vegla përkatëse.
- Qepjen e modeleve të ndryshme, duke përdorur materiale.
- Proceset e mbjelljes dhe vjeljes së frutave dhe perimeve.

Të dallojë

- Llojet e drithërave si grurin, misrin, elbin, thekrën etj.
- Llojet e përpunimit dhe konservimit të frutave dhe perimeve.
- Pajisjet dhe instalimet e dëmtuara dhe rrezikun që kanoset prej tyre.
- Disa nga mjetet shpërthyese që mund të hasen në objekte dhe terren të hapur.

- Substancat e rrezikshme për njeriun dhe mjedisin nga ato të parrezikshmet.

Të demonstrojë shkathtësi mendore

- Në marrjen e vendimeve të logjikshme (duke i zgjedhur informacionet, njohuritë dhe përfundimet relevante).
- Të kenë besim në vetvete dhe të rrisin besimin në aftësinë e tyre për punë artizanale.

ORGANIZIMI I PËRMBAJTJES PROGRAMORE

KATEGORITË	NËNKATEGORITË	NR. I ORËVE	PËRQINDJA
1. Puna me letër dhe me karton	1.1 Fazat e prodhimit të letrës dhe kartonit	6	16,22 %
2. Materialet dhe përpunimi i tyre	2.1 Leshi 2.2 Pambuku 2.3 Materialet sintetike	6	16,22 %
3. Qepja	3.1 Matja 3.2 Prerja 3.3 Qepja	6	16,22 %
4. Prodhimet bujqësore	4.1 Drithërat 4.2 Bimët agrikulurore 4.3 Frutat 4.4 Perimet	6	16,22 %
5. Njohja nga rreziqet	5.1 Rreziku nga tensioni elektrik 5.2 Rreziku nga zjarri 5.3 Rreziku nga lartësia 5.4 Rreziku nga ashensori 5.5 Rreziku nga mjetet shpërthyes 5.6 Rreziku nga substancat kimike	7	18,90 %
6. Ndotja e mjedisit nga zhurmat	6.1 Zhurmat e prodhuara nga proceset teknologjike 6.2 Zhurmat e prodhuara nga njeriu	6	16,22 %

KATEGORITË	NËNKATEGORITË	PËRMBAJTJA PROGRAMORE	REZULTATET E PRITSHME	LIDHJA NDËR-LËNDORE
1. Puna me letër dhe me karton	1.1 Fazat e prodhimit të letrës dhe të kartonit	1.1.1 Prodhimi i letrës 1.1.2 Prodhimi i kartonit 1.1.3 Llojet e letrës dhe të kartonit 1.1.4 Vetitë e letrës dhe të kartonit 1.1.5 Punimi i modeleve nga letra dhe nga kartoni	Nxënësi duhet të jetë në gjendje: Të njohë procesin e prodhimit të letrës dhe të kartonit. Të klasifikojë llojet e letrës dhe të kartonit. Të identifikojë vetitë e ndryshme të letrës dhe të kartonit. Të modelojë objekte nga letra dhe nga kartoni.	Gjuhë amtare, arte të bukura dhe matematikë
2. Materialet dhe përpunimi i tyre	2.1 Leshi	2.1.1 Qethja 2.1.2 Larja 2.1.3 Pastrimi dhe krehja 2.1.4 Tjerrja 2.1.5 Ngjyrosja 2.1.6 Endja	Të njohë procesin e qethjes. Të përshkruajë proceset e larjes, pastrimit dhe krehjes së leshit. Të diskutojë për rëndësinë e tjerrjes, ngjyrosjes dhe endjes.	Gjuhë amtare
	2.2 Pambuku	2.2.1 Kultivimi 2.2.2 Vjelja 2.2.3 Tjerrja 2.2.4 Ngjyrosja 2.2.5 Endja	Të njohë procesin e kultivimit të pambukut. Të përshkruajë proceset e tjerrjes, ngjyrosjes dhe endjes së pambukut.	
	2.3 Materialet sintetike	2.3.1 Përfitimi i materialeve sintetike 2.3.2 Përdorimi dhe rëndësia e materialeve sintetike	Të kuptojë rëndësinë e përdorimit të materialeve sintetike si zëvendësim i materialeve natyrore.	

3. Qepja	3.1 Matja	3.1.1 Matja e materialeve të ndryshme	Të shpjegojë mënyrën e matjes dhe mjetet e matjes së materialeve për qepje. Të zbatojë matje të ndryshme të materialeve.	Matematikë, gjuhë amtare dhe arte të bukura
	3.2 Prerja	3.2.1 Prerja me gërshtë	Të zbatojë prerjen e materialeve përmes shembujve të ndryshëm, duke përdorur vegla përkatëse.	
	3.3 Qepja	3.3.1 Qepja e materialeve të ndryshme 3.3.2 Modelimi i objekteve të ndryshme me qepje	Të zbatojë qepjen e modeleve të ndryshme duke përdorur materiale, kapëse, pulla, etj., me vegla përkatëse. Të vë në zbatim masat mbrojtëse gjatë punës.	
4. Prodhimet bujqësore	4.1 Drithërat	4.1.1 Llojet e drithërave 4.1.2 Kultivimi i drithërave 4.1.3 Përpunimi teknologjik i drithërave	Të dallojë llojet e drithërave si grurin, misrin, elbin, thekrën etj. Të përshkruajë fazat e kultivimit dhe të përpunimit teknologjik të drithërave.	Gjuhë amtare, matematikë, edukatë fizike
	4.2 Bimët agrikulturore	4.2.1 Llojet e bimëve 4.2.2 Kultivimi i bimëve 4.2.3 Përpunimi teknologjik i bimëve	Të identifikojë llojet kryesore të bimëve agrrikulturore dhe mënyrat e kultivimit të tyre. Të përshkruajë proceset teknologjike të përpunimit të bimëve agrrikulturore.	

	4.3 Frutat	4.3.1 Llojet, kultivimi, përpunimi, konservimi dhe rëndësia ushqyese e frutave	Të identifikojë llojet e frutave dhe mënyrën e kultivimit të tyre. Të dallojë llojet e përpunimit dhe të konservimit të frutave. Të kuptojë rëndësinë ushqyese të frutave. Të zbatojë proceset e mbjelljes dhe të vjeljes së frutave.	
	4.4 Perimet	4.4.1 Llojet, kultivimi, përpunimi, konservimi dhe rëndësia ushqyese e perimeve	Të identifikojë llojet e perimeve dhe mënyrën e kultivimit të tyre. Të dallojë llojet e përpunimit dhe të konservimit të perimeve. Të kuptojë rëndësinë ushqyese të perimeve. Të zbatojë proceset e mbjelljes dhe të vjeljes së perimeve.	
5. Njohja nga rreziqet	5.1 Rreziku nga tensioni elektrik	5.1.1 Rreziku nga pajisjet dhe instalimet elektrike, trafostacionet, shtyllat elektrike, instalimet elektrike, pajisjet elektrike shtëpiake etj.	Të përshkruajë burimet kryesore të rreziqeve nga pajisjet dhe instalimet e ndryshme elektrike. Të zbatojë rregullat e përdorimit të drejtë të pajisjeve elektrike prizat, çelësat, poçat etj. Të dallojë pajisjet dhe instalimet e dëmtuara dhe rrezikun që kanoset prej tyre.	Gjuhë amëtare

	5.2 Rreziku nga zjarri	<p>5.2.1 Shtjellimi i shkaqeve të ndryshme për shpërthimin e zjarrit:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Loja me shkrepëse dhe qirinj - Përdorimi i pajisjeve me gas - Loja me fishekzjarrë <p>5.2.2 Masat preventive për parandalimin e shpërthimit të zjarrit</p>	<p>Të identifikojë shkaqet potenciale për shpërthimin e zjarrit.</p> <p>Të dallojë masat preventive për parandalimin e shpërthimit të zjarrit.</p>	
	5.3 Rreziku nga lartësia	<p>5.3.1 Lëvizja në objekte të larta</p>	<p>Të identifikojë rrezikun nga lëvizjet e pakujdesshme në pjesët e larta të objekteve të banimit, ballkone, kulme etj., si dhe masat preventive për mënjanimin e këtij rreziku.</p>	
	5.4 Rreziku nga ashensori	<p>5.4.1 Ndërprerja e energjisë elektrike</p> <p>5.4.2 Mbingarkesa e ashensorit</p> <p>5.4.3 Kujdesi për ashensor</p>	<p>Të identifikojë burimet potenciale të rrezikut nga ashensori në rastet e ndërprerjes së furnizimit me energji elektrike dhe të mbingarkesës së tij.</p> <p>Të dallojë ashensorin dhe pjesët e dëmtuara të tij si burim potencial i rrezikut.</p>	
	5.5 Rreziku nga mjetet shpërthyes	<p>5.5.1 Llojet e mjeteve shpërthyes me pamjet e jashtme të minave, bombave, granatave, fishekëve etj.</p> <p>5.5.2 Sjellja dhe veprimet që duhet ndërmarrë me rastin e</p>	<p>Të dallojë disa nga mjetet shpërthyes që mund të hasen në objekte dhe terren të hapur.</p> <p>Të vetëdijësohet për nevojën e informimit të personave zyrtarë për çdo dyshim për mjetet shpërthyes të</p>	

		kontaktit me mjete shpërthyes	zbuluara.	
	5.6 Rreziku nga substancat kimike	5.6.1 Substancat kimike të rrezikshme për jetën e njeriut	Të identifikojë disa nga substancat kryesore kimike që mund t'i hasë nxënësi në shtëpi, shkollë, terren të hapur etj. Të dallojë substancat e rrezikshme për njeriun dhe mjedisin nga ato të parrezikshmet. Të zbatojë mënyra të drejta të përdorimit të substancave kimike të ndryshme.	
6. Ndotja e mjedisit nga zhurmat	6.1 Zhurmat e prodhuara nga proceset teknologjike	6.1.1 Zhurma e shkaktuara nga repartet prodhuese, motorët dhe pajisjet e tjera dhe komunikacioni	Të identifikojë repartet, punishtet dhe pajisjet që prodhojnë zhurmë të lartë si punishtet provizore për përpunimin e drurit, të materialeve plastike etj., që gjenden pranë mjedisit jetësor. Të vetëdijësohet për dëmin që bën zhurma në shëndetin e njeriut.	Gjuhë amtare, muzikë
	6.2 Zhurmat e prodhuara nga njeriu	6.2.1 Loja e zhurmshme dhe në kohë jo përkatëse 6.2.2 Muzikimi dhe dëgjimi i muzikës me tone të larta	Të dallojë situatat kur njerëzit ose fëmijët e pakujdesshëm prodhojnë zhurmë në mjedisin jetësor. Të përpilojë orarin e lojës apo muzikimit në kohën kur më së paku pengon mjedisin jetësor rreth tij.	

VLERËSIMI

Vlerësimi i të nxënësve bëhet në këto mënyra:

1. Vlerësimi i angazhimit të nxënësve gjatë realizimit të përmbajtjes programore
2. Vlerësimi i punës individuale
3. Vlerësimi i kontributit në punën grupore

UDHËZIME NË PËRDORIMIN E LITERATURËS DHE BURIMEVE TË TJERA MËSIMORE

Literatura e propozuar

1. Doracakë për punën me letër dhe me karton, prodhimet bujqësore, njohja nga rreziqet, ndotja e mjedisit etj.
2. **Erich Neuwirth**: “Spaß beim Forschen und Entdecken 2”, Veritas-Verlag, Linz, Austri, 2001.
3. **Schoiswohl · Jeide · Neuwirth** : “Spaß beim Forschen und Entdecken 3”, Veritas-Verlag, Linz, Austri, 2002.
4. **Schoiswohl · Jeide · Vogl**: “Spaß beim Forschen und Entdecken 4”, Veritas-Verlag, Linz, Austri, 2003.

Pajisjet dhe parakushtet e tjera të nevojshme

1. Trajnime për arsimtarë
2. Kabineti i pajisur me materiale dhe mjete të konkretizimit

Kushtet minimale

1. Trajnime për arsimtarë

UDHËZIME METODOLOGJIKE TË PËRGJITHSHME

1. Qasja problemore në paraqitjen e temës/njesisë
2. Theksi në demonstrim dhe punë individuale dhe grupore
3. Inkurajimi i punës individuale dhe shkëmbimi i dijes dhe i shkathtësive, puna interaktive

ORIENTIMET PËR PUNË TË PAVARUR

1. Puna grupore dhe individuale

HYRJE

Me planin dhe programin mësimor të edukatës fizike dhe sportive për nxënësit e klasës së tretë të shkollës fillore është paraparë që të realizohen të njëjtat detyra që janë të përfshira edhe në planin dhe programin mësimor për nxënës të klasës së parë dhe të dytë.

Në bazë të kësaj, dhe duke u bazuar në kërkesat, rregullat, metodat, format organizative të punës mësimore, të cilat i kushtëzon didaktika e përgjithshme si dhe metodika e veçantë e edukatës fizike dhe sportive, kjo shkathtësi ka vlerë dhe rëndësi të posaçme për kultivimin dhe ruajtjen e shëndetit, sidomos të nxënësve të moshës prej 6-10 - vjeçare.

Me organizim dhe shfrytëzim të mirë të edukatës fizike dhe sportive, duke u mbështetur, posaçërisht në parimet mësimore, përveç ndikimit në zhvillimin e aftësive psikomotorike të nxënësve, do të arrihet edhe krijimi i shprehive për ruajtjen dhe kultivimin e të mbajturit drejtë të trupit si dhe përjetimi i veprimeve lëvizore nga aspekti ritmiko-estetik.

QËLLIMI

Me përmbajtjet programore që janë hartuar dhe përfshirë në planin dhe programin mësimor për këtë klasë arrihet:

- aftësimi i nxënësve në aspektin e krijimit të shprehive lëvizore,
- arrihet përshtatshmëria e aftësive lëvizore, aftësive funksionale të organeve në organizmin e nxënësve,
- vazhdohet edhe më tutje në zhvillimin e aftësive kreative përmes lojës,
- vazhdohet në fitimin dhe krijimin e shprehive për mbajtjen drejtë të trupit,
- përjetim të këndshëm dhe pozitiv të edukimit fizik dhe sportiv,

- respektimin e të arriturave kulturore dhe shoqërore,
- krijimi i shprehive për veprimtari humanitare dhe shoqërore,
- inkurajimi i nxënësve për inisiativë dhe veprim të pavarur, duke pasur parasysh parimet themelore të mësimin.

OBJEKTIVAT

Përmes përmbajtjeve programore të parapara që të realizohen me nxënës të klasës së tretë, duhet të arrihen këta objektiva:

- Zhvillimi trupor dhe zhvillimi i aftësive lëvizore dhe funksionale
- Fitimi, perfeksionimi i lëvizjeve natyrore dhe i diturive sportive
- Njohja e vetive teorike të mësimin
- Përjetimi i këndshëm gjatë edukimit fizik dhe sportiv

Zhvillimi trupor dhe zhvillimi i aftësive lëvizore dhe funksionale

- me lëvizje të zgjedhura të ndikohet në mbajtjen drejtë dhe rritjen e trupit,
- të vazhdohet me ndikimin maksimal në zhvillimin e aftësive motorike, duke i shfrytëzuar format e ndryshme të lëvizjeve, lojërave elementare, stafetave dhe poligoneve,
- zhvillimi i aftësive për orientim në hapësirë (TERREN), duke i përvetësuar pozitat e ndryshme të trupit nën ndikim të forcës dinamike të pozitës që e merr trupi,
- të ndikohet në zhvillimin e aftësive funksionale të organizmit të nxënësve,
- zhvillimi i aftësive për përvetësimin e elementeve ritmike dhe të vallëzimit,
- plotësimi i motiveve parësore të nxënësve që janë të nevojshme për lëvizje dhe lojë,
- të ndikohet në funksionimin e drejtë të shprehive higjienike sipas kushteve të jetesës.

Fitimi, perfeksionimi i lëvizjeve natyrore dhe i diturive sportive

- krijimi i bazës për përvetësimin e lëvizjeve që do të shërbejnë për zhvillimin dhe përsosjen e diturive sportive,
- njohja me pozitat e trupit dhe marrja e tyre në formë të pavarur,

- marrja e pozitive të trupit dhe ekzekutimi i lëvizjeve trupore në kushte të ndryshme,
- përjetimi i hareshëm gjatë shfrytëzimit të veglave si dhe gjatë manipulimit me rekuizita të ndryshme (topa, topta, litarë, shishe druri, rathë etj.),
- njohja dhe përvetësimi i elementeve bazë nga atletika,
- njohja dhe përvetësimi i elementeve bazë nga gjimnastika sportive,
- njohja dhe përvetësimi i teknikave të lëvizjeve në lojërat më topa,
- njohja e disa lojërave kreative,
- përvetësimi dhe ekzekutimi i lojërave elementare dhe i lëvizjeve ritmike,
- njohja dhe përvetësimi i teknikës së notit të lirë (krol) kalimi në not 25 m,
- njohja e sporteve dimërore,
- adaptimi i organizmit të nxënësve në kushte me ujë dhe borë.

Njohja e vetive teorike

- të vazhdohet me njohjen dhe mënyrën e shfrytëzimit të veshmbathjes sportive,
- njohja e terreneve sportive dhe e objekteve, e veglave dhe e rekuizitave etj.,
- njohja dhe respektimi i rregullave gjatë organizimit të lojërave elementare dhe sportive,
- njohja dhe respektimi i kushteve dhe i parimeve themelore gjatë shfrytëzimit të objekteve sportive (sallat, terrenet sportive, oborri i shkollës-poligoni, pishina etj.),
- njohja dhe shfrytëzimi i kërkesave dhe i kushteve higjienike për ruajtjen e shëndetit.

Përjetimi i këndshëm gjatë edukimit fizik dhe sportiv

- krijimi i bazës për motivim për shfrytëzimin e aktiviteteve trupore, duke arritur, më vonë, ta vlerësojnë rolin e tyre,
- plotësimi i kërkesave për lëvizje dhe përjetimin e tyre gjatë ekzekutimit,
- përmes lojës të arrihet motivimi i nxënësve si dhe kënaqësia gjatë të ushtruarit,

- përmes aktiviteteve trupore të arrihet vetëbesimi, shpirti luftarak, guximi dhe qëndrueshmëria shpirtërore,
- përjetimi i mësimit estetik dhe ritmik,
- zhvillimi dhe përjetimi i marrdhënieve të shëndoshta shpirtërore dhe kulturore mes nxënësve.

PËRMBAJTJET PROGRAMORE

Kategoritë	Nënkategoritë	Nr.orëve %
1. Lëvizjet natyrore	Ecjet dhe vrapimet, kërcimet, ngjitja dhe bartja, varjet dhe zvarritjet	20 orë - 27%
2. Atletikë	Vrapimi, kërcimet dhe hedhjet	17 orë - 23%
3. Gjymnastika sportive dhe ritmike	- Ushtrime në dysHEME-akrobatik. Kërcimet Ushtrime në trarin gjymnastikor, ushtrime ritmike dhe vallet popullore	17 orë - 20%
4. Manipulimet me rekuizita	- Ushtrime me topa, shishe druri, rathë dhe shkopinjë	20 orë- 27%
5. Aktivitetet e tjera	Ushtrime formimi pa dhe me rekuizita, në çdo orë mësimi. - Shëtitje. Fushim dhe gara.	

TREGUESIT THEMELORË TË PROGRAMIT

Kategoritë	Nënkategoritë	Përmbajtjet programore	Standardet e arritshmërisë
1. Lëvizjet natyrore	Ecjet dhe vrapimet	Ecje dhe vrapim në forma dhe pozita të ndryshme (hapa të shkurtër, të gjatë, të shpejtë, më ngadalë, në majë të gishtërinjve, në thembra, pozita lart, quq, ndenjor, shtrirë barkas, në ije, në shpinë etj.) - lojërat elementare dhe të stafetës.	Nxënësi duhet: Të forcojnë shkathtësit dhe shprehitë lëvizore të veprimeve më të përshtatshme dhe ritmikiht sipas aftësive të tyre në distanca të caktuara 20-30 m.
	Kërcimet:	Kërcim i litarit të shkurtër dhe pengesave të ndryshme (stoli dhe trari gjimnastikor, medicinbali,) drurët, gurët etj.	Të arrijë rezultate më të mira në krahasim me matjen e parë dhe gjatë vitit të dytë. Të realizojë më përpikëri mënyrat e ngjitjes dhe të bartjes së peshave me një dhe dy duar.
	Ngjitja dhe bartja	Ngjitja nëpër vegla gjimnastikore të vendosura pjerrazi (stoli gjimnastikor, dërrasa, purtekët, litari, shkallët) drurët etj. Bartja e peshave të ndryshme (2-3 kg.) nëpër vegla gjimnastikore dhe në distanca 6-10 m.	Të realizojnë formë të drejtë dhe me përpikëri mënyrat e varjeve të lira dhe të përziera, duke iu përshtatur veglave që shfrytëzohen. Të formojë shkathtësi dhe shprehi lëvizore duke vepruar ritmikiht sipas aftësive të tyre në distanca të caktuara 6-8 m.
	Varjet	Varja e lirë dhe e përzier nëpër veglat gjimnastikore (unazat, hekuri,	

	Zvarritja	<p>paralelja, shpatullorja, shpinoret, litari, shkallët,) nëpër drunjë-lisa etj.</p> <p>- kalim nga varja e lirë në varje të përzier dhe anasjelltas.</p> <p>Zvarritja në mënyra të ndryshme dhe nëpër vegla të ndryshme (barkas, ijash, në shpinë, quq me ndihmën e këmbëve dhe të duarve, vetëm me njërin dorë dhe njërin këmbë, vetëm më këmbë, vetëm më duar etj.)</p>	
Atletika	<p>Vrapimet</p> <p>Kërcimet</p> <p>Hedhjet</p>	<p>Elementet e vrapimit normal dhe garues - vrapim nga starti i lartë në distanca 10, 20 dhe 30 m. - vrapim sipas ritmit. Gara në distancë 30 m.</p> <p>Kërcim së gjati nga vendi dhe me vrull, - kërcim mbi vegla në lartësi 60 cm. Gara në kërcim nga vendi në largësi.</p> <p>Hedhja e tophave 200 gr nga vendi dhe me vrull në gjatësi dhe në cakshenjë (me njërin dhe më të dy duart. Garë kush më larg, më gjatë dhe më saktë.</p>	<p>Të arrijë kohë më të mirë në krahasim me matjen e parë dhe në vitin e dytë.</p> <p>Të arrijë rezultate më të mira në kërcim së gjati nga vendi, në krahasim me matjen e parë dhe në vitin e dytë.</p> <p>Të arrijë rezultat sa më të mirë në hedhjen e tophave në gjatësi dhe në cak, në krahasim të rezultateve të më parme.</p>

Gjinnastika ritmike dhe sportive	Ushtrime në dysHEME	- Kapërdimi para dhe kapërdimi prapa, - vertikalia mbi shpatullore „Qiri“.	T’i kuptojë pozitat fillestare dhe të formojë shprehi lëvizore që i kërkojnë veprimet gjatë të ushtruarit. Të arrijë rezultate më të mira në rritjen e përsosjes së shprehive lëvizore sipas ritmit që e kërkon teknika e ekzekutimit.
	Kërcimet	Kërcim mbi arkën suedeze në lartësi 60 cm.	
	Ushtrime mbi trarin e ulët	Ecje dhe vrapim nëpër tra, kthim për 180° dhe 360°, kërcim nga trari më trup në hark.	
	Ushtrimet ritmike dhe vallet popullore	-Kërcim gërshtë, drenushë, gallop, kthimet për 180° dhe 360°. - lojërat elementare me elemente të lëvizjes ritmike - vallja popullore nga rrethi shoqëror.	
Manipulimet me rekuizita	Me topa	Parimi, pranimi, driblimi (me duar, këmbë, kokë rekuizita etj.) Dëbimi i topit në lartësi, hedhja në gjatësi dhe në cak, pasimi në dyshe dhe treshe lojërat elementare me topa. - gara.	Të kryejë veprime të ndryshme lëvizore me topa, të godet në shenjë dhe t’i përvetësojë dhe t’i zbatojë rregullat gjatë lojërave - garave.
	Me rrathë	Xhonglimi dhe shfrytëzimi i rrathëve për ushtrime të formimit, lojërat elementare me rrathë.	

	Me shishe të drurit	Xhonglimi dhe shfrytëzimi i shisheve të drurit për ushtrime të formimit. Lojërat elementare dhe të stafetës. Xhonglimi dhe shfrytëzimi i shkopinjeve për ushtrime të formimit.	
	Me shkopinj	Lojërat elementare dhe të stafetës me shkopinj.	
Aktivitetet e tjera	Ushtrimet e formimit	Ushtrimet e formimit pa dhe me rekuizita në pjesën përgatitore të orës.	Të arrijë forcimin e shkathtësive lëvizore dhe të shprehive me veprime ritmike të përshtatshme të aftësive psikmotorike.
	Shëtitja dhe krosi	Tri shëtitje: vjeshtë, dimër dhe pranverë.	Të arrihet forcimi i shprehive dhe i shkathësive lëvizore si dhe adaptimi i organizmit në kushtet me borë.
	Dimërimi	7-10 - lojërat elementare në borë, rrëshqitja me saja dhe ski nëpër terrene të përshtatshme. Pastrimi dhe përgatitja e rekuizitave për rrëshqitje.	Të arrijë forcimin e shkathtësive dhe të shprehive lëvizore dhe të veprimit ritmik të kërkuara sipas teknikës së notit të stilit të lirë. Kalimi i distancës 5-8 m në not.
	Verimi	Noti 7-10 ditë: ushtrime për adaptim në rezistencën e ujit, frymëqitja, pluskimi, kërcimet në ujë, lojërat elementare, përvetësimi dhe përsëritja e teknikës së notimit, stili i lirë.	

UDHËZIME METODOLOGJIKE TË PËRGJITHSHME

Duke u bazuar në karakteristikat biopsikomotorike të moshës së nxënësve të klasës së tretë, organizmi i tyre është më i aftë për t'i përballuar ngarkesat më të mëdha se organizmi i nxënësve të klasës së dytë, kështu që mësimdhënësi, në përputhje me aftësitë e nxënësve, gjatë organizimit të procesit mësimor, duhet të smadhojë kërkesat, konkretisht nëse në klasën e dytë nxënësit kanë vrapuar shpejt në distancë 20 m tani duhet të vrapojnë në distancë 30 m.

Zgjedhja dhe shfrytëzimi i ushtrimeve duhet të jenë të orientuara, përveç në aftësimin dhe në zhvillimin e aftësive psikomotorike-transformimit, edhe në përvetësimin dhe përsosjen e diturive, shkathtësive dhe shprehive lëvizore.

Përveç lojërave elementare, mësimdhënësi, në pjesën hyrëse të orës duhet të shfrytëzojë, në masë të madhe, edhe format elementare të ecjeve, vrapimeve, kërcimeve dhe zhagitjeve. Kurse në pjesën përgatitore duhet të përgatitet dhe të ushtrojë kompleksin e U.F. pa dhe me rekuizita, së pari, duke demonstruar ai vet. Ushtrimet duhet të jenë më të përbëra, me inensitet më të lartë, më të theksuar dhe në shumicën e rasteve të shfrytëzohen ushtrimet e formimit (U.F. - kompleksi) me rekuizita (topa, shkopinj, shishe të drurit, litar të shkurtër etj.). Një kompleks i U.F mund të shfrytëzohet në disa orë të mësimin.

Në pjesën themelore të orës mësimdhënësi duhet të shfrytëzojë ato forma të punës, metoda, mjete mësimore (vegla dhe rekuizita) duke iu përmbajtur dhe respektuar parimet mësimore, të cilat do të mundësojnë, së pari, përvetësimin e teknikës së ekzekutimit të detyrës lëvizore e pastaj edhe të ndikimit në transformimin e aftësive psikomotorike. Kjo arrihet duke e ndarë pjesën themelore në dy pjesë (formalisht). Në pjesën e parë duhet ushtruar në përvetësimin e njësisë mësimore, kurse në pjesën e dytë puna të organizohet në formë të lojërave apo të garave (lojërat elementare dhe të stafetës).

Gjatë organizimit të procesit mësimor të zgjedhen ato aktivitete motorike të cilat nxënësit i mundësojnë të shprehë aftësitë e tij kreative nga aspekti lëvizor, kurse gjatë organizimit të lojërave ose garave mësimdhënësi duhet të ketë kujdes se ato duhet të ndikojnë te nxënësit që ata të përjetojnë kënaqësi, hare, vetëbesim, dashuri ndaj shokut, respektim për fitore dhe përjetim të drejtë edhe ndaj disfatës në lojë. Efekti i organizimit të procesit mësimor të edukatës fizike dhe sportive do të jetë më i madh nëse mësimdhënësi do ta shfrytëzojë edhe muzikën.

REZIME: Nga e tërë kjo rrjedh se mësuesi (arsimtari i mësimit klasor) duhet të këtë parasysh:

- Qasjen e problemeve në paraqitjen edhe organizimin e procesit mësimor;
- Theks të posaçëm në demonstrimin dhe në punën frontale dhe grupore me nxënës;
- Motivim dhe inkurajim të nxënësëve për punë frontale, grupore dhe individuale, duke arritur aftësimin praktik dhe teorik.

KONTROLLIMI DHE VLERËSIMI I NXËNËSVE

1. Vlerësimi i përhershëm i aftësive lëvizore

- Pas çdo kategorie të përmbajtjes programore që është realizuar të bëhet vlerësimi i të arriturave dhe i rezultateve duke i ranguar nxënësit në tri grupe.

2. Kontrollimi - vlerësimi i veçorive antropometrike dhe i aftësive lëvizore së paku dy herë në vit dhe atë:

- Kontrollimi i të mbajturit drejt të trupit
- Peshja e trupit (PT) - lartësia e trupit (LT)-antropometri.
- Vrapim 3X10 m (V 3x10 m)
- Hedhja e topit në largësi 200 g (HT-200g)
- Përplasja e topit për mur 25 sek (PTM-25 s.)
- Kërcim nga vendi në gjatësi (KVGJ)

Në bazë të përpunimit të rezultateve dhe të arritjeve-ndryshimit nga matja e parë të rangohen nxënësit në tri grupe, me qëllim që në të ardhmen të programohet puna sipas rangimit të nxënësve (përparimtarë, mesatarë dhe në nivel bazë-njëjtë).

LITERATURA

B. Hasangjekaj, Edukata fizike dhe sportive 1, DORACAK, Prishtinë, 2004.

Grup autorësh, Edukata fizike dhe sportive 2, Prishtinë, 2004.

- B. Hasangjekaj, Metodika e edukatës fizike, Prishtinë, 1998.
- M. Koritnik, 2000 lojëra, Prishtinë, 1998.
- M. Pirc, Metodika shkollë shportne vzgoja, Lublana, 1995.
- M. Koshniçar, Edukata fizike e nxënësve të SH.F. I-IV, Prishtinë, 1968.
- Grup autorësh, Lojërat didaktike në kopshtin e fëmijëve, Tiranë, 1970.
- Grup autorësh, Edukata fizike në shkollë, Tiranë, 1973.

Tirazhi: 2000 copë
E përgatiti për shtyp
SHTËPIA BOTUESE LIBRI SHKOLLOR – Prishtinë
U shtyp në Shtypshkronjën PRINTING PRESS - Prishtinë

Katalogimi në publikim – CIP
Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës

371.214 (075.2)

PLANI dhe programi mësimor : Për klasën e tretë fillore /
[Kryeredaktor Isuf Zeneli].- Prishtinë : Ministria e Arsimit, e Shken-
cës dhe e Teknologjisë, 2005 (Prishtinë : “Printing Press”).- 141 fq. ;
24 cm.

Rezime : fq. 140 - Literatura : fq. 140-141

ISBN 9951-450-60-1